

ΤΟ
ΤΕΛΟΣ
της ΔΙΑΦΥΛΑΞΗΣ
ΣΠΟΡΩΝ
από τους ΑΓΡΟΤΕΣ(;)

σχετικά
με το ζήτημα
των τοπικών ποικιλιών
των πατεντών στους σπόρους
& τη νομοθεσία

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια δραματική αύξηση του ελέγχου των φυτογενετικών πόρων και της αγροτικής παραγωγής με την αγροτική βιομηχανία να έχει μετασχηματιστεί, από ένα πεδίο μικρών εταιριών και δημόσιων προγραμμάτων, σε μια μορφή εταιρειακού απαρτχάιντ που κυριαρχείται από πολυεθνικές. Σήμερα, 10 μόνο από αυτές ελέγχουν περίπου την μισή παγκόσμια αγορά. Οι περισσότερες είναι ταυτόχρονα και εταιρείες φυτοφαρμάκων ενώ, πέρα από την προώθηση των υβριδικών ποικιλιών, επικεντρώνονται και στην ανάπτυξη των γενετικά τροποποιημένων (γ.τ.) καλλιεργειών που υποστηρίζουν την εντατική βιομηχανικού τύπου γεωργία και ευνοούν τον έλεγχο των φυτογενετικών πόρων μέσω των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των πατεντών.

Δεν πρέπει να αγνοείται ωστόσο πως είναι οι μικρές κλίμακας αγρότες, οι οποίοι με ήπιες μορφές γεωργίας και τη χρήση τοπικών και ιδιοπαραγόμενων φυτικών ποικιλιών, προμηθεύουν ακόμα με τροφή το μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη, χωρίς να τους παρέχεται σχεδόν καμία υποστήριξη από τις κυβερνήσεις, οι οποίες, αντιθέτως, συνεχώς τους περιορίζουν, έως και ποινικοποιούν. Επιπλέον, εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπων διεκδικούν ενεργά μια άλλη μορφή γεωργίας και διατροφικής αυτάρκειας καθώς και το δικαίωμα του να παραμείνει η παραγωγή σπόρων στα χέρια των καλλιεργητών μέσα από αγροτικά, περιβαλλοντικά και πολιτικά κινήματα βάσης και διεθνείς καμπάνιες.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί έτσι μια εισαγωγή στο επιμέρους ζήτημα της εν εξέλιξη μετατροπής των σπόρων από ένα δημόσιο, μη-εμπορικό αγαθό σε προϊόν που διέπεται από αυστηρή νομοθεσία και ιδιοκτησιακούς περιορισμούς. Αποτελείται από τρία κείμενα, τα οποία μπορούν να διαβαστούν και ανεξάρτητα: μια άκρως ενδιαφέρουσα αναφορά της έγκυρης οργάνωσης Grain που επισημαίνει τα δεδομένα και επιδιώξεις των εταιριών για το θέμα της πνευματικής ιδιοκτησίας στους σπόρους σε διεθνές επίπεδο, ένα άρθρο από το BiotechWatch.gr σχετικά με μια επικείμενη νομοθεσία της Ε.Ε. για τις τοπικές ποικιλίες και ένα κείμενο με συμπυκνωμένη πληροφορία σχετικά με την προστασία των φυτογενετικών πόρων στον Ελλαδικό χώρο, ενώ επιπρόσθετα, δίνεται μια λίστα σχετικών διαδικτυακών πηγών. Στόχος της έκδοσης εν τέλει, είναι να βοηθήσει στην κατανόηση και εξοικείωση με το γενικότερα θέμα και να δώσει το ερέθισμα για μια εκτενέστερη ενασχόληση.

B.G.
BiotechWatch.gr
Απρίλης 2011

Προνόμια για τις εταιρείες σπόρων, καταστολή για τους αγρότες

Οι επιδιώξεις της βιομηχανίας σπόρων για την επόμενη αναθεώρηση της σύμβασης UPOV

Από το Grain.org

Οι πρωταγωνιστές της παγκόσμιας βιομηχανίας σπόρων γκρινιάζουν για τα “παραθυράκια” του συστήματος προστασίας των φυτικών ποικιλιών, το οποίο αναπτύχθηκε από τους ίδιους στη δεκαετία του 1960 ως εναλλακτική λύση για τις πατέντες. Οι Ευρωπαίοι θέλουν να καταργήσουν το περιορισμένο δικαίωμα που έχουν ακόμα οι αγρότες να φυλάσσουν τους σπόρους τους. Οι Αμερικανοί θέλουν να περιορίσουν τη εξαίρεση που επιτρέπει στους βελτιωτές φυτών να χρησιμοποιούν ελεύθερα και για ερευνητικούς σκοπούς τις εμπορικές ποικιλίες άλλων βελτιωτών φυτών. Και στις δύο περιπτώσεις, αυτό που επιχειρείται είναι να περιορίσουν τον ανταγωνισμό και να πολλαπλασιάσουν τα κέρδη. Βραχυπρόθεσμα, τα θύματα θα είναι οι αγρότες οι οποίοι πιθανότατα θα καταλήξουν να πληρώνουν ένα επιπρόσθετο ποσό 7 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως σε μεγάλες εταιρείες παραγωγής σπόρων. Αλλά μακροπρόθεσμα όλοι θα βγούμε χαμένοι από τον αυξανόμενο έλεγχο των διατροφικών μας συστημάτων από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες. Η παρούσα έκθεση ιχνηλατεί τις πρόσφατες συζητήσεις που έχουν γίνει στο εσωτερικό της βιομηχανίας σπόρων και διερευνά τι θα συμβεί εάν τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών εξομοιωθούν πρακτικά με τις πατέντες.

Εισαγωγή

Να μην είναι πλέον δυνατό να φυλάσσονται και να επαναχρησιμοποιούνται σπόροι, ούτε και να υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση σε προστατευόμενες ποικιλίες, ούτε καν για βελτίωση φυτών. Με άλλα λόγια, να εξαλειφθούν οι δύο σημαντικές διαφορές μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών (βελτιωτών) φυτικών ποικιλιών και των βιομηχανικών πατεντών. Αυτό βρίσκεται στην πρώτη θέση της λίστας των επιδιώξεων της βιομηχανίας σπόρων για την αντιμετώπιση της νέας αναθεώρησης της σύμβασης της UPOV (Διεθνής Ένωση για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών Φυτών). [1]

Όταν η σύμβαση UPOV τυποποίησε για πρώτη φορά τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών (PVP) στη δεκαετία του 1960, επρόκειτο ως επί το πλείστον μία αντιγραφή της μορφής της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο ιδιοκτήτης της ποικιλίας είχε το μονοπώλιο της εμπορικής διάδοσης και της πώλησης των φυτικών ποικιλιών του, αλλά πολύ μικρό έλεγχο πάνω σε άλλες χρήσεις. Οι αγρότες μπορούσαν να αναπαράγουν ελεύθερα τους σπόρους για δική τους χρήση όσες φορές ήθελαν. Άλλοι βελτιωτές φυτών (δημιουργοί νέων ποικιλιών σπόρων) μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιούν ελεύθερα τις προστατευόμενες ποικιλίες για να αναπτύξουν το δικό τους φυτικό υλικό.

Η αναθεώρηση της σύμβασης της UPOV (Διεθνής Ένωση για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών Φυτών) που πραγματοποιήθηκε το 1991 άλλαξε ριζικά την κατάσταση αυτή. Χάρη στην επιτυχημένη άσκηση πίεσης από την παγκόσμια βιομηχανία σπόρων, αυτή η αναθεώρηση μετέτρεψε τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών σε κάτι πολύ παρόμοιο με τις πατέντες. Η φύλαξη και επαναχρησιμοποίηση σπόρων επιτρεπόταν πλέον μόνον ως προαιρετική εξαίρεση, περιορισμοί επιβλήθηκαν στη χρήση προστατευόμενων σπόρων για χρήση μετέπειτα αναπαραγωγή (γενετική βελτίωση) φυτών και τα μονοπωλιακά δικαιώματα επεκτάθηκαν ακόμα και στα μεταποιημένα προϊόντα. Αυτή είναι η έκδοση της σύμβασης της UPOV (γνωστή και ως νόμος 1991) που επιβάλλεται επί του παρόντος στις αναπτυσσόμενες χώρες, ως αποτέλεσμα της συμφωνίας του ΠΟΕ για τη συμφωνία για τα εμπορικής φύσεως ζητήματα των

δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. [2]

Ωστόσο, η βιομηχανία σπόρων συνεχίζει να είναι δυσαρεστημένη. Τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να εντείνει τις πιέσεις της, έτοιμη να δώσει το τελικό χτύπημα στα “παραθυράκια” που υπάρχουν ακόμα στο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών φυτικών ποικιλιών. Αν το καταφέρει, αυτό θα σημάει σίγουρα το τέλος του δικαιώματος των αγροτών να φυλάσσουν και να επαναχρησιμοποιούν προστατευόμενους σπόρους που συγκομίζονται από τις δικές τους καλλιέργειες, κατά πάσα πιθανότητα το τέλος του δικαιώματος των υπόλοιπων βελτιωτών φυτών στην ελεύθερη πρόσβαση στο υλικό που προστατεύεται με τα δικαιώματα των δημιουργών, μία χειροτέρευση των συνθηκών προστασίας αυτών των δικαιωμάτων και μακροπρόθεσμα πιο αυστηρούς μηχανισμούς για την εξασφάλιση της εφαρμογής τους και ένα ευρύτερο φάσμα μονοπωλιακών δικαιωμάτων.

Η παρούσα έκθεση του Grain ιχνηλατεί τις πρόσφατες συζητήσεις στο εσωτερικό της βιομηχανίας σπόρων και προσπαθεί να απεικονίσει αυτό που θα συμβεί εάν τα δικαιώματα των παραγωγών νέων ποικιλιών φυτών μετατραπούν σε πατέντες. Θα καταστεί περιττή η UPOV και σταδιακά θα εξαφανιστεί; Όχι απαραίτητα. Η χρήση που κάνει η βιομηχανία σπόρων στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (IPR) είναι πολλαπλή. Θέλει να έχει πολλές επιλογές. Κρίνοντας από τις εξελίξεις στις ΗΠΑ, αυτό που μας επιφυλάσσει το μέλλον δεν θα είναι η επιλογή του ενός ή του άλλου είδους δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά ο συνδυασμός δύο, τριών ή περισσότερων διαφορετικών στρώσεων νόμιμου μονοπωλίου, η μία πάνω στην άλλη.

Ιστορικό

Το κτίριο της UPOV στην Γενεύη, Ελβετία.

Είναι χρήσιμο να ρίξουμε ξανά μια ματιά στην ιστορία, τώρα που η παγκόσμια βιομηχανία σπόρων έχει αρχίσει να παίζει και πάλι το γνωστό παιχνίδι της άσκησης πιέσεων, μέσω τακτικών λόμπι, για την ενίσχυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Δεν έχει σημασία πόσο συχνά επιμένουν οι ομάδες λόμπι στην ανάγκη για ισχυρή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας προκειμένου να ενθαρρυνθεί η βελτίωση των φυτών. Το γεγονός είναι ότι η βιομηχανία σπόρων αναπτύχθηκε και άκμασε για το μεγαλύτερο μέρος της ύπαρξής της, χωρίς κανένα είδος δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για τους σπόρους και λοιπό πολλαπλασιαστικό υλικό είναι ένα πρόσφατο φαινόμενο, το οποίο δεν έπαιξε κανένα ρόλο στην εγκαθίδρυση και τη ραγδαία επέκταση της βιομηχανίας σπόρων κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα.

Με εξαίρεση κάποιες περιορισμένης σημασίας υποθέσεις σε εθνικό επίπεδο, οι βελτιωτές φυτών δεν είχαν κανένα δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας οπουδήποτε στον κόσμο μέχρι πριν από

περίπου τριάντα χρόνια. Για κάθε πρακτικό σκοπό, η αρχική έκδοση της σύμβασης της UPOV (γνωστή και ως νόμος 1961) ήταν η αρχή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που εφαρμόζονται σε φυτικό υλικό. Παρά το γεγονός ότι εγκρίθηκε εκείνο την χρονιά, στην πράξη, τέθηκε σε ισχύ μόλις το 1970. Εκείνη την εποχή, στις ανεπτυγμένες χώρες οι σπόροι του εμπορίου είχαν αντικαταστήσει σχεδόν εξ ολοκλήρου τις παραδοσιακές ποικιλίες που είχαν αναπαραχθεί από τους ίδιους τους αγρότες και διείσδυαν και στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Έτσι, μόνο αφότου είχε ήδη εγκαθιδρύσει την κυριαρχία της, η βιομηχανία σπόρων μπόρεσε να πετύχει την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, πρώτα μέσω των κανονισμών της UPOV για την προστασία των φυτικών ποικιλιών και λίγο αργότερα επίσης μέσω των βιομηχανικών πατεντών. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Ως μια μεγάλη και καθιερωμένη βιομηχανία, είχε πλέον αρκετή ισχύ επιρροής σε κυβερνήσεις, πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που είχε όταν ιδρύθηκε, κατά τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα.

Εάν είχαν μεγαλύτερη δύναμη, οι βελτιωτές φυτών θα είχαν επιτύχει μονοπωλιακά δικαιώματα για τις ποικιλίες τους πολύ νωρίτερα. Υπάρχουν στοιχεία άσκησης πίεσης από ομάδες συμφερόντων που χρονολογούνται τουλάχιστον από το 1920. Αν και απέτυχε στην απόκτηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για τους ίδιους τους σπόρους, η βιομηχανία σπόρων χρησιμοποίησε μια σειρά διαφορετικών μηχανισμών για να μειώσει τον ανταγωνισμό από τους παραδοσιακούς σπόρους των αγροτών. [3]

Οι νόμοι για τους σπόρους ήταν ο κύριος παράγοντας σε πολλές χώρες. Κάνοντας υποχρεωτική την πιστοποίηση των σπόρων και θέτοντας εκτός νόμου το εμπόριο των μη πιστοποιημένων σπόρων, οι κυβερνήσεις υποστήριξαν έμμεσα τους εμπορικούς σπόρους σε βάρος των παραδοσιακών συστημάτων ανταλλαγής σπόρων.

Τα εμπορικά σήματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την προστασία της ονομασίας μιας ποικιλίας. Ακόμα και αν επιτρεπόταν ο πολλαπλασιασμός και η ελεύθερη πώληση πιστοποιημένων σπόρων, ο μόνος που είχε το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το σήμα κατατεθέν ήταν ο δημιουργός της ποικιλίας.

Οι πολιτικές δανειακής στήριξης της γεωργίας χρησιμοποιούνται εδώ και καιρό για να αναγκάσουν τους αγρότες να χρησιμοποιούν πιστοποιημένους σπόρους. Με άλλα λόγια, εάν ένας αγρότης δεν χρησιμοποιεί τις εμπορικές ποικιλίες που έχουν εγκριθεί από την κυβέρνηση, διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να μην μπορέσει να πάρει δάνεια με επιδοτούμενο επιτόκιο και να μην μπορέσει να εξασφαλίσει την ασφάλιση της συγκομιδής του και τις άμεσες πληρωμές στα πλαίσια της ενίσχυσης του γεωργικού εισοδήματος.

Οι πατέντες στα φυτά δεν εξαιρέθηκαν ρητώς από τη Σύμβαση των Παρισίων (που υπεγράφη το 1883 και στη συνέχεια αναθεωρήθηκε πολλές φορές), και εφαρμόστηκαν σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες σε κάποιο βαθμό και για κάποιο χρονικό διάστημα, ιδίως στη Γερμανία γύρω στο 1930.

Οι υβριδικές ποικιλίες έγιναν ένα εργαλείο για να εξαναγκαστούν οι αγρότες να αγοράζουν νέους σπόρους κάθε χρόνο. Οι αγρότες δεν έχουν τη δυνατότητα να αναπαράγουν τους υβριδικούς σπόρους στα χωράφια τους, διότι η αναπαραγωγή απαιτεί δύο διαφορετικές γονικές σειρές, των οποίων η ταυτότητα παραμένει μυστική και προστατεύεται αυστηρά από την επιχείρηση πώλησης σπόρων ως απόρρητη. Μεταξύ 1930 και 1960, το σύνολο της σημαντικότερης παραδοσιακής καλλιέργειας στις Ηνωμένες Πολιτείες- το καλαμπόκι- αντικαταστάθηκε βαθμιαία από σπόρους υβριδίων. Παρότι η επίσημη αιτιολόγηση ήταν η εξασφάλιση της εταίρωσης (αύξηση της απόδοσης), ο πραγματικός λόγος ήταν ουσιαστικά η παγίωση του μονοπωλίου. [4]

ΥΠΟΥΣΗ 1961

Στη δεκαετία του 1930 και του 1940, ορισμένες χώρες πειραματίστηκαν με συστήματα πνευματικής ιδιοκτησίας για φυτά. Το 1930 πέρασε στις ΗΠΑ ο νόμος περί Φυτικών Πατεντών (Plant Patent Act) [5]. Σήμερα εξακολουθεί να είναι σε ισχύ και δίνει μονοπωλιακά δικαιώματα για τον πολλαπλασιασμό των φυτών μέσω αγενούς αναπαραγωγής (εκείνα που πολλαπλασιάζονται με κονδύλους, μοσχεύματα, εμβολιασμό ή με άλλο βλαστικό υλικό, όχι με σπόρους.) Το σύστημα αυτό σχεδιάστηκε ως επί το πλείστον για τους βελτιωτές καλλωπιστικών φυτών, αλλά δεν χρησιμοποιείται ευρέως και δεν εφαρμόστηκε, ούτε αντιγράφηκε ποτέ πουθενά αλλού στον κόσμο. Ωστόσο, τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ολλανδία καθιερώθηκαν εθνικά συστήματα προστασίας των φυτικών ποικιλιών, τα οποία ήταν οι πρόδρομοι της σύμβασης ΥΠΟΥΣΗ.

Όμως μετά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν ξεκίνησε η σκληρή άσκηση πίεσης από ομάδες συμφερόντων για ένα διεθνές σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των φυτών, η βιομηχανία σπόρων δεν διεκδικούσε ειδικά συστήματα προστασίας των φυτικών ποικιλιών, αλλά συμβατικές βιομηχανικές πατέντες. Η πρωτοβουλία προήλθε κυρίως από τους Ευρωπαίους βελτιωτές φυτών, οι οποίοι είχαν ήδη μια σημαντική ροή εμπορικών συμφωνιών μεταξύ διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών και έβλεπαν την ανάγκη για μία διεθνή ρύθμιση. Η ASSINSEL, η νεοιδρυθείσα Διεθνής Ένωση Βελτιωτών Φυτών για την Προστασία των Φυτικών Ποικιλιών, που ιδρύθηκε το 1938 [6], έγινε ο κύριος εκπρόσωπος της βιομηχανίας σπόρων και υιοθέτησε ως δικό της το γερμανικό μοντέλο πατεντών της προπολεμικής περιόδου.

Ωστόσο, η ιδέα της εφαρμογής βιομηχανικών πατεντών σε φυτά συνάντησε διπλή αντίσταση. Πολλές Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις εκτίμησαν ότι αποτελεί απειλή για τη γεωργική οικονομία, αφού θα έδινε στη βιομηχανία σπόρων υπερβολική δύναμη όσον αφορά στην προμήθεια σπόρων. Συχνά γίνονται αναφορές στους φόβους ενός Υπουργού Γεωργίας της Γερμανίας ότι ο αγροτικός πληθυσμός θα "καταδικαζόταν στην επαιτεία". [7] Οι εμπειρογνώμονες στις πατέντες, που εκπροσωπούνται από την AIPPI (Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Πνευματικής και Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας) [8], διέκριναν και άλλη απειλή, αυτήν της αξιοπιστίας των πατεντών. Τα φυτά είναι ζωντανοί οργανισμοί που εξελίσσονται και αυτό εμποδίζει τη λεπτομερή τους καταγραφή, όπως απαιτείται από το σύστημα πατεντών, με ένα βαθμό ακρίβειας που να επιτρέπει σε ένα άλλο άτομο "να

επαναλάβει την εφεύρεση" με ακρίβεια. Έτσι, οι πατέντες στα φυτά θα προϋπέθεταν ένα ευρύ φάσμα εξαιρέσεων από τα φυσιολογικά κριτήρια για τις πατέντες. Έτσι η ASSINSEL θα έπρεπε να συμβιβαστεί σε ένα *sui generis* σύστημα [9] για την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και από κοινού με τη γαλλική κυβέρνηση ξεκίνησε μία διαπραγματευτική διαδικασία που θα κατέληγε αργότερα στη Σύμβαση της UPOV του 1961.

Η πρώτη έκδοση των κανονισμών προστασίας των φυτικών ποικιλιών που εγκαθιδρύθηκε από την UPOV ήταν πιο κοντά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας παρά στις πατέντες. Το πεδίο εφαρμογής των μονοπωλιακών δικαιωμάτων ήταν περιορισμένο, αλλά το ίδιο ήταν και τα κριτήρια επιλεξιμότητας για προστασία.

- Ο ιδιοκτήτης είχε το δικαίωμα να διατηρήσει υπό τον έλεγχο του την εμπορική αναπαραγωγή και το μάρκετινγκ (της προστατευόμενης ποικιλίας), αλλά όχι άλλες χρήσεις της. Οι αγρότες ήταν ελεύθεροι να αποθηκεύουν σπόρους για δική τους χρήση όσες φορές ήθελαν, και να κάνουν χρήση της συγκομιδής τους χωρίς κανέναν περιορισμό.
- Δεν υπήρχαν δικαιώματα όσο αφορά στο γενετικό περιεχόμενο της προστατευόμενης ποικιλίας. Οποιοσδήποτε άλλος βελτιωτής ήταν ελεύθερος να χρησιμοποιήσει μια προστατευόμενη ποικιλία για να αναπτύξει το δικό του φυτικό υλικό.
- Δεν έμπαινε κανένα προαπαιτούμενο καινοτομίας. Εφόσον η ποικιλία ήταν «διακεκριμένη, ομοιογενής και σταθερή», μπορούσε να της χορηγηθεί προστασία.
- Δεν έβαζε προϋποθέσεις απόδειξης του ότι επρόκειτο για εφεύρεση. Μια απλή ανακάλυψη μπορούσε κι αυτή να έχει προστασία.

Ειρωνικά, οι κανονισμοί του UPOV για την προστασία των φυτικών ποικιλιών μόλις είχαν αρχίσει να εφαρμόζονταν στην πράξη πριν αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό της λύσης που η βιομηχανία σπόρων επεδίωκε από την αρχή, δηλαδή τις πατέντες στα φυτά. Το 1980, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ απεφάνθη ότι τίποτα δε θα μπορούσε να σταματήσει τη χορήγηση πατεντών για οποιοδήποτε ζωντανό οργανισμό. Η Ευρώπη και άλλες αναπτυγμένες χώρες δεν άργησαν να ακολουθήσουν αυτό το παράδειγμα. Γιατί αυτή η ξαφνική αλλαγή γνώμης; Η συνηθισμένη εξήγηση είναι ότι εκείνη την εποχή η γενετική μηχανική και άλλες εφαρμογές της βιοτεχνολογίας είχαν καταστήσει δυνατή την τήρηση των κριτηρίων του συστήματος πατεντών, ακόμα και για ζωντανούς οργανισμούς. Όμως, μια μεταφορά γονιδίων δεν παρέχει πολλά περισσότερα προβλέψιμα και επαναλαμβανόμενα αποτελέσματα από μια διασταύρωση, και επιπλέον μία λεπτομερή περιγραφή είναι ακόμα αδύνατη. Η απαιτούμενη περιγραφή αντικαθίσταται κανονικά από την κατάθεση ενός δείγματος του οργανισμού σε μια τράπεζα γονιδίων. Στην πραγματικότητα, αυτό που έκανε τη διαφορά ήταν μάλλον η μεγάλη πίεση των ομάδων συμφερόντων και η άσκηση πίεσης από τις βιομηχανίες που βρίσκονται πίσω από τη γενετική μηχανική -οι ίδιες υπερεθνικές εταιρείες που κυριαρχούν στη χημική και φαρμακευτική βιομηχανία. Όχι μόνο πολλές φορές ήταν πολύ μεγαλύτερες από τις συμβατικές εταιρείες παραγωγής σπόρων, αλλά και η γενετική μηχανική εκλαμβάνονταν από τις κυβερνήσεις ως μια ζωτικής σημασίας τεχνολογία για τη μελλοντική διεθνή ανταγωνιστικότητα.

Η ταχεία είσοδος στον κόσμο της βελτίωσης φυτών μεγάλων πολυεθνικών, εξοπλισμένων τόσο με γενετική μηχανική όσο και με πατέντες, δημιούργησε πανικό στις συμβατικές εταιρείες παραγωγής σπόρων. Μία από τις στρατηγικές τους για να αντιμετωπίσουν αυτή την επίθεση ήταν η απαίτηση για μια ουσιαστική σκλήρυνση των κανόνων της UPOV για την προστασία των φυτικών ποικιλιών, έτσι ώστε τα δικαιώματα του δημιουργού ποικιλιών να είναι περισσότερο συγκρίσιμα και ανταγωνιστικά με τις πατέντες. Η αρχική σύμβαση του 1961 είχε μείνει ουσιαστικά αναλλοίωτη, με μικρές αναθεωρήσεις το 1972 και το 1978. Με την UPOV του 1991, οι συμβατικοί βελτιωτές φυτών κατάφεραν μία πολύ μεγάλη αύξηση των μονοπωλιακών δικαιωμάτων τους, τα οποία ξέφυγαν από την έννοια του πολλαπλασιασμού σπόρων και από πολλές απόψεις εξομοιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τις πατέντες. [10]

- Η αποθήκευση και επαναχρησιμοποίηση προστατευόμενων σπόρων που συγκομίζονται από τη δική τους παραγωγή παύει να επιτρέπεται αυτοδικαίως στους αγρότες. Η κυβέρνηση μπορεί να επιτρέψει νόμιμα στους αγρότες, μόνο ως μια προαιρετική εξαίρεση, να αποθηκεύουν σπόρους για δική τους χρήση, και ακόμη και τότε η εταιρεία σπόρων έχει δικαίωμα να απαιτήσει την καταβολή ενός ποσοστού (δικαιώματα).
- Το μονοπώλιο επεκτείνεται και στην καλλιέργεια και, προαιρετικά, και στα προϊόντα που προέρχονται από τη συγκομιδή. Αν δεν έχουν καταβληθεί τα δικαιώματα (ποσοστά) για το σπόρο, ο ιδιοκτήτης της ποικιλίας μπορεί να απαιτήσει την καταβολή του ποσοστού στον τελικό καταναλωτή (των προϊόντων) της καλλιέργειας.
- Στους υπόλοιπους βελτιωτές τους επιτρέπεται ακόμα να χρησιμοποιούν προστατευόμενες ποικιλίες για λόγους βελτίωσης, αλλά αν μια νέα ποικιλία είναι «κατ' ουσία προερχόμενη» από μια άλλη ήδη υπάρχουσα ποικιλία, η νέα ποικιλία δεν μπορεί να προστατεύεται από ξεχωριστά και διακριτά δικαιώματα για το δημιουργό. Η διάταξη αυτή περιλήφθηκε ειδικά προκειμένου να εμποδίσει το να παίρνουν οι επιχειρήσεις γενετικής μηχανικής καινούργια δικαιώματα δημιουργού για ποικιλίες στις οποίες έχουν προσθέσει ένα μόνο γονίδιο.
- Περιλαμβάνει πλέον το προαπαιτούμενο της καινοτομίας.
- Τώρα πλέον επιτρέπεται η διπλή προστασία ή η αναπαραγωγή των δικαιωμάτων (πατέντες και δικαιώματα δημιουργού).

- Η ελάχιστη διάρκεια της προστασίας επεκτείνεται στα 20-25 χρόνια (πριν ήταν 15-18 χρόνια).
- Τώρα πλέον θα πρέπει να περιλαμβάνονται όλα τα φυτικά είδη (προηγουμένως απαιτείτο μόνο ένα ελάχιστο οποιονδήποτε 24 ειδών).

Πίνακας 1

Σπόροι που διατηρούν οι αγρότες - ένα πλήγμα εφτά δισεκατομμυρίων δολαρίων

Τι ποσοστό της παγκόσμιας καλλιεργήσιμης έκτασης σπέρνεται με προστατευμένους σπόρους, φυλασσόμενους από τους καλλιεργητές; Δεν υπάρχουν επίσημες στατιστικές για την πλειοψηφία των χωρών, αλλά συχνά μπορεί να γίνουν υπολογισμοί κατά προσέγγιση, συγκρίνοντας τις πωλήσεις των καταγεγραμμένων σπόρων μιας καθορισμένης καλλιέργειας με την ολική έκταση που έχει σπαρθεί με αυτήν την καλλιέργεια. Οι αριθμοί που έχουν συγκεντρωθεί από το Grain δείχνουν ότι η πλειοψηφία των ανεπτυγμένων χωρών ακόμη εξαρτάται κυρίως από τους σπόρους τους φυλασσόμενους από τους καλλιεργητές-ειδικά εκείνες οι περιοχές όπου η αγροτική καλλιέργεια συνιστά έναν κοινωνικό τομέα πολυάριθμο και οικονομικά σημαντικό, όπως η Νότια Ασία και οι περιοχές της υποσαχάριας Αφρικής, όπου το 80-90% των καλλιεργήσιμων ειδών συνήθως το παράγουν οι ίδιοι οι αγρότες.

Αυτό που δεν είναι τόσο γνωστό είναι το ότι πολλές πλούσιες χώρες αλλά και χώρες μέσου εισοδήματος χρησιμοποιούν ακόμα σημαντικές ποσότητες σπόρων φυλασσόμενων από τους καλλιεργητές. Το 2005 η Παγκόσμια Ομοσπονδία Σπόρων (ΠΟΣ) κυκλοφόρησε ένα ερωτηματολόγιο στις θυγατρικές της βιομηχανίες σπόρων, το οποίο έκανε εκτιμήσεις για 18 χώρες, στην πλειοψηφία τους του ανεπτυγμένου κόσμου.(1) Οι αριθμοί κυμαίνονται γενικά ανάμεσα στο 20-40%, αλλά για μερικές καλλιέργειες και μερικές χώρες αυτά τα ποσοστά ήταν πολύ υψηλότερα. Μερικές από τις μεγαλύτερες χώρες-παραγωγούς δημητριακών του κόσμου-Αργεντινή, Αυστραλία και Καναδάς – κατέγραψαν ποσοστά προστατευμένων σπόρων, φυλασσόμενων και επαναχρησιμοποιούμενων από τους καλλιεργητές, που κυμαίνονταν από το 65% μέχρι το 95%. Μία άλλη χώρα που ξεχώρισε η Πολωνία –που είναι πρόσφατο μέλος της ΕΕ και που έχει την μεγαλύτερη αγροτική δυναμική στην Ευρώπη, μετά την Γαλλία- όπου το ποσοστό των φυλασσόμενων από τους καλλιεργητές σπόρων ήταν γύρω στο 90% για όλες τις σημαντικότερες καλλιέργειες εκτός της ελαιοκράμβης.

Κατά αυτόν τον τρόπο, ακόμη και αν τα νούμερα είναι αβέβαια, δεν χωράει αμφιβολία ότι οι σπόροι που φυλάσσονται από τους καλλιεργητές είναι ιδιαίτερα πολύτιμοι-και από την οπτική γωνία της βιομηχανίας σπόρων αυτό συνιστά ένα πλήγμα πολλών εκατομμυρίων. Βασιζόμενος στους υπολογισμούς της ΠΟΣ, ο γενικός γραμματέας αυτής της ομοσπονδίας παραπονέθηκε το 2005 ότι οι φυλασσόμενοι από τους καλλιεργητές σπόροι στις 18 χώρες που μελετήθηκαν, αντιπροσώπευαν μία “μέση απώλεια” που ανερχόταν ετησίως περίπου στα εφτά δισεκατομμύρια δολάρια (υπολογισμοί με βάση μία μέση αξία των σπόρων ίση προς 73 δολάρια ανά εκτάριο και μία καλλιεργήσιμη έκταση των 95 εκατομμυρίων εκταρίων).(2) Με άλλα λόγια (και ακριβέστερα) αυτή θα ήταν η μέση αξία του εμπορίου που οι εταιρείες σπόρων θα μπορούσαν να μονοπωλούν αν κηρυσσόταν παράνομη η χιλιετής πρακτική των καλλιεργητών να φυλάσσουν σπόρους της συγκομιδής τους για μετέπειτα καλλιέργειες. Πολλαπλασιάζοντας μερικές φορές αυτό το άθροισμα –μας και η ετήσια παγκόσμια καλλιεργήσιμη έκταση με σπόρους φυλασσόμενους από τους καλλιεργητές πιθανότατα ξεπερνά το ένα δισεκατομμύριο εκτάρια –είναι εύκολο να συνειδητοποιήσει κανείς το πόσο μακριά είναι διατεθειμένη να φτάσει η βιομηχανία σπόρων για να αποδυναμώσει αυτήν την αγορά.

[1] Τα πλήρη αποτελέσματα της έρευνας της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Σπόρων δεν έχουν δημοσιευτεί, αλλά η αντίστοιχη περίληψη τους για όλες τις χώρες που, όπως παρουσιάζονται στα αποτελέσματα του συνεδρίου της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Σπόρων του 2005, μπορούν να βρεθούν στην κάτωθι παρουσίαση του Bill Leask, εκπροσώπου της καναδικής *Seed Trade Association*, της βιομηχανικής ένωσης σπόρων του Καναδά, με τίτλο “*Intellectual Property in the Seed Industry. Tools Available and Their Effect on Investment*”, *Public Institutions and Management of Intellectual Property Rights, Canadian Agriculture Innovation Research Network*, Τορόντο, 13-14 Δεκεμβρίου 2005. Βρίσκεται στο <http://tinyurl.com/26lbqe>

[2] Bernard Le Buanec, “*Enforcement of Plant Breeders’ Rights*”. Γνωμοδότηση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Σπόρων, συνάντηση για ενίσχυση των δικαιωμάτων των δημιουργών ποικιλιών, UPOV/ENFORCEMENT/05/3, Γενεύη, 25 Οκτωβρίου 2005. Δεν έχει δημοσιευθεί στην ιστοσελίδα της UPOV, αλλά το Grain απέκτησε πρόσβαση μέσω του κ. Le Buanec. Βρίσκεται στο http://www.grain.org/brl_files/ueisf.pdf

Στη δεκαετία του 1980 άρχισε και μια άλλη πολύ σημαντική διαδικασία, η διαπραγμάτευση της συμφωνία του ΠΟΕ για τα εμπορικής φύσεως ζητήματα των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας (συμφωνία TRIPS, ονομάζεται έτσι από το ακρωνύμιο της στα αγγλικά) και που έμελλαν να γίνουν το εργαλείο για να επεκταθούν σε αναπτυσσόμενες χώρες τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε φυτά. Η συμφωνία TRIPS υποχρέωσε τις κυβερνήσεις να παρέχουν κάποια μορφή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας για τα φυτά, είτε μέσω πατεντών, είτε μέσω ενός συστήματος *sui generis*, είτε μέσω και των δύο. Αν και ούτε τα

δικαιώματα του δημιουργού, ούτε η ΥΡΟΝ αναφέρονται ρητά στα κείμενα του ΠΟΕ, η συμφωνία TRIPS έχει οδηγήσει πολλές αναπτυσσόμενες χώρες να υιοθετήσουν κατά την τελευταία δεκαετία συστήματα προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών παρόμοια με αυτά της ΥΡΟΝ, ελλείψει καλύτερων εναλλακτικών λύσεων. Οι περισσότεροι θέλουν να αποφύγουν τις πατέντες στα φυτά. Θα μπορούσαν να αναπτύξουν τα δικά τους εθνικά συστήματα *sui generis* από το μηδέν, αυτό όμως είναι μια πολύ ακριβή υπόθεση σε σχέση με την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προκατασκευασμένης λύσης. Πολλές από αυτές τις χώρες έχουν γίνει μέλη της ΥΡΟΝ, συνήθως ως αποτέλεσμα των διμερών πιέσεων είτε από τις ΗΠΑ, είτε από την ΕΕ είτε από άλλες ανεπτυγμένες χώρες (βλέπε Πίνακα 3). Πριν έλθουν οι συμφωνίες TRIPS στο προσκήνιο, η ΥΡΟΝ ήταν ένας πολύ μικρός οργανισμός με μόλις δύο δεκάδες μέλη, όλες τους αναπτυσσόμενες χώρες, εκτός της Νότιας Αφρικής. Από το 1994, όμως, η συμμετοχή έχει υπερδιπλασιαστεί, και τα περισσότερα νέα μέλη είναι αναπτυσσόμενες χώρες ή χώρες των οποίων οι οικονομίες βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, οι οποίες αποτελούν σήμερα περίπου το ήμισυ των μελών του ΥΡΟΝ. [11]

Η επόμενη αναθεώρηση της ΥΡΟΝ

Με την Πράξη της Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών Φυτών (ΥΡΟΝ) του 1991, στη διαδικασία για να γίνει παγκόσμιο πρότυπο και όχι απλώς μια λέσχη πλουσίων χωρών, οι ομάδες πίεσης της βιομηχανίας σπόρων αρχίζουν να διατυπώνουν τα αιτήματά τους για την επόμενη αναθεώρηση της ΥΡΟΝ. Το περίγραμμα της εν λόγω αναθεώρησης είναι ακόμα πολύ ασαφές. Μέχρι τώρα είναι μία ενδοοικογενειακή συζήτηση σε φόρουμ της βιομηχανίας σπόρων, πιθανώς με κάποια άτυπη άσκηση πίεσης σε επιλεγμένες κυβερνήσεις. Έτσι, μια επίσημη διαπραγμάτευση είναι πολύ μακριά ακόμα και δεν αναμένεται να επιτευχθεί μια τελική συμφωνία πριν από την πεντηκοστή επέτειο της ΥΡΟΝ μέσα στο 2011. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία σχετικά με τη γενική της κατεύθυνση. Αυτό θα είναι το τελειωτικό χτύπημα στους εναπομείναντες "κενούς χώρους" (από την οπτική γωνία των αγροτών και των ερευνητών), ή στα "παραθυράκια" (από την οπτική γωνία της βιομηχανίας σπόρων) που υπάρχουν ακόμα στο σύστημα προστασίας των βελτιωτών φυτών, πράγμα που πρακτικά τα καθιστά δυσδιάκριτα από μία πατέντα. Αν το καταφέρουν, αυτό θα σημαίνει σίγουρα το τέλος του δικαιώματος των αγροτών στην αποθήκευση και την επαναχρησιμοποίηση των σπόρων που συγκομίζονται από τις ίδιες τους τις καλλιέργειες και κατά πάσα πιθανότητα το τέλος του δικαιώματος των υπόλοιπων βελτιωτών στην ελεύθερη πρόσβαση στο φυτικό υλικό που προστατεύεται με δικαιώματα δημιουργού, και μία γενική χειροτέρευση της κατάστασης που θα οδηγήσει σε μεγαλύτερες περιόδους προστασίας του δικαιώματος αυτού και μακροπρόθεσμα σε πιο αυστηρούς μηχανισμούς για την εξασφάλιση της εφαρμογής τους και σε ένα ευρύτερο φάσμα μονοπωλιακών δικαιωμάτων.

Για να κατανοήσουμε τις τρέχουσες συζητήσεις, είναι σημαντικό να καταλάβουμε πόσο δραστικά έχει αλλάξει η δομή της βιομηχανίας σπόρων από το 1980. Οι συζητήσεις που οδήγησαν στην ΥΡΟΝ του 1991 χαρακτηρίζονται από πόλωση. Από τη μια πλευρά ήταν οι μεγάλες χημικές και φαρμακευτικές εταιρείες, κυρίως αμερικανικής προέλευσης, οι οποία είχαν εισέλθει πρόσφατα στην υπόθεση της βελτίωσης φυτών, επενδύοντας σε μεγάλο βαθμό στον τομέα της γενετικής μηχανικής και επικεντρώνοντας αποκλειστικά στις πατέντες. Από την άλλη πλευρά ήταν η συμβατική βιομηχανία σπόρων, ως επί το πλείστον ισχυρή στην Ευρώπη και την οργανωμένη σε πολλές μικρότερες επιχειρήσεις, η οποία βρέθηκε σε θέση άμυνας, δεχόμενη την επίθεση της γενετικής μηχανικής και των πατεντών, υπερασπιζόμενη τη συμβατική βελτίωση των φυτών.

Σήμερα, αντιθέτως, η πόλωση έχει δώσει τη θέση της στις συγχωνεύσεις και ενοποιήσεις μέσα στον τομέα αυτόν. Μεγάλο μέρος της συμβατικής βιομηχανίας σπόρων έχει αγοραστεί από πολυεθνικές εταιρείες, ή έχει υπογράψει συμφωνίες συνεργασίας μαζί τους. Σε γενικές γραμμές, οι συμβατικές εταιρείες σπόρων, σε περιφερειακό ή σε εθνικό επίπεδο, έχουν αναλάβει πλέον το ρόλο των καναλιών διανομής για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες που χρειάζονται την τεχνογνωσία και την πελατεία που μπορούν να τους

προσφέρουν οι παλιές εταιρείες του χώρου . Επίσης, οι συλλογές τους από τοπικές προσαρμοσμένες ποικιλίες είναι ιδιαίτερα ελκυστικές ως όχημα για τα μηχανικώς τροποποιημένα γονίδια που αναπτύσσουν οι πολυεθνικές.

Κοντολογίς, αυτή τη φορά η ενίσχυση της UPOV είναι προς το κοινό συμφέρον για όλες τις εταιρείες της βιομηχανίας σπόρων, μεγάλες και μικρές, συμβατικές ή όχι. Θεωρητικά εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορές μεταξύ της ευρωπαϊκής παράδοσης, που υπερασπίζεται το σύστημα των δικαιωμάτων του δημιουργού ως μια «ισορροπημένη λύση», και της αμερικανικής παράδοσης, που θεωρεί ότι η επιλογή του ενός ή του άλλου συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ένα καθαρά πραγματιστικό ζήτημα και θεωρεί ότι δεν υπάρχει ανάγκη "ισορροπίας". Στην πράξη, ωστόσο, είναι πολύ δύσκολο να διακρίνουμε οποιαδήποτε ουσιαστική διαφορά στον τρόπο που οι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, που να τους διαφοροποιεί από την αμερικανική προσέγγιση. Και οι Ευρωπαίοι βγάζουν πατέντες όποτε μπορούν, και συχνά είναι πιο πρόθυμοι να απαλείψουν τους «εξισορροπητικούς» παράγοντες που έχουν ενσωματωθεί στο σύστημα δικαιωμάτων του δημιουργού.

Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό το ότι η συζήτηση για την επόμενη αναθεώρηση της UPOV έχει ξεκινήσει από την Pioneer Hi-Bred, τη μεγαλύτερη συμβατική εταιρεία σπόρων στον κόσμο που έχει κυριαρχήσει στην αγορά σπόρων καλαμποκιού στις ΗΠΑ από τη δεκαετία του 1930. Η Pioneer είναι πλέον θυγατρική της DuPont, μιας γιγαντιαίας εταιρείας χημικών και γενετικής μηχανικής και είναι ένα σαφές παράδειγμα της διαδικασίας ενοποίησης και συγκεντροποίησης του χώρου. Το 2004, ο πρώην πρόεδρος της Pioneer Richard McConnell, εκφραζόμενος με απόλυτη ειλικρίνεια απέναντι σε ένα ακροατήριο της διεθνούς βιομηχανίας σπόρων, είπε ότι ήρθε η ώρα της εξασφάλισης "ισότιμων όρων ανταγωνισμού" και της παραχώρησης στις προστατευόμενες ποικιλίες με δικαιώματα δημιουργού "ισότιμης προστασίας ...σε σχέση με αυτή που έχουν οι βιοτεχνολογικές εφευρέσεις που προστατεύονται με πατέντες χρησιμότητας". Ήταν επίσης πολύ σαφής σχετικά με την πορεία προς αυτόν τον στόχο: "οι επικεφαλής της βιομηχανίας πρέπει να εντοπίσουν και να κάνουν τα βήματα για την επίτευξη αυτής της επιθυμητής κατάστασης". [12]

Για την αμερικανική βιομηχανία σπόρων οι δηλώσεις αυτές δεν ήταν πολύ αμφιλεγόμενες. Η Ένωση Βιομηχανικής Παραγωγής Σπόρων των ΗΠΑ (American Seed Trade Association) γρήγορα υιοθέτησε ως δική της τις περισσότερες από τις προτάσεις της Pioneer. [13] Όμως, πολλοί Ευρωπαίοι αρχικά σοκαρίστηκαν, κυρίως επειδή ο McConnell αμφισβήτησε ανοιχτά αυτό που οι συμβατικοί βελτιωτές φυτών θεωρούν ως τον σκληρό πυρήνα του συστήματος της UPOV: την ελεύθερη πρόσβαση στις προστατευόμενες (τοπικές, ιδιοπαραγόμενες, αβελτίωτες) ποικιλίες για περαιτέρω αναπαραγωγή (βελτίωση). Πρότεινε συγκεκριμένα να μην επιτραπεί στους βελτιωτές να χρησιμοποιούν στα ερευνητικά τους προγράμματα καμία ποικιλία προστατευόμενη με δικαιώματα δημιουργού, πριν αυτή κυκλοφορήσει στην αγορά για περίοδο δέκα ετών. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, οι Ευρωπαίοι ήταν οι πιο πρόθυμοι απ' όλους στο να υπονομεύσουν κι άλλο το άλλο βασικό χαρακτηριστικό του δημιουργού δικαιωμάτων της UPOV: το δικαίωμα καλλιεργητή να αποθηκεύει και να επαναχρησιμοποιεί τους προστατευόμενους σπόρους που συγκομίζονται από δικές του καλλιέργειες. Οι επιθέσεις των εκπροσώπων της European Seed Association (Ευρωπαϊκή Ένωση Σπόρων), ενάντια στους ισχύοντες κανόνες είναι σταδιακά ολοένα και ισχυρότερες και τώρα διεκδικούν την πλήρη εξάλειψη της ρήτρας για το παραπάνω δικαίωμα του αγρότη. [14] (βλέπε Πίνακα 1)

Πίνακας 1: Σταδιακή εξέλιξη της UPOV

	UPOV 1961/1978	UPOV 1991	Επόμενη UPOV;
Είδη προς προστασία	Προαιρετικά, τουλάχιστον 24 οποιαδήποτε φυτικά είδη	Όλες οι φυτικές ποικιλίες	Πρέπει να καλύπτει όλες οι φυτικές ποικιλίες
Προστατευόμενες Χρήσεις	Υλικό αναπαραγωγής	Οποιοδήποτε φυτικό υλικό, προαιρετικά τα προϊόντα της	Οποιοδήποτε φυτικό υλικό και όλα τα προϊόντα της συγκομιδής

		συγκομιδής	
Διάρκεια του δικαιώματος του δημιουργού	15–18 χρόνια	20–25 χρόνια	25–30 χρόνια
Ίδια χρήση για βελτίωση φυτών	Επιτρέπεται σε όλες τις περιπτώσεις	Επιτρέπεται σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά δεν θα επεκταθεί σε νέα δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών σε "ουσιαστικά παράγωγες ποικιλίες"	Απαγορεύεται μέχρι 10 χρόνια μετά την εμφάνισή της στην αγορά και από εκεί και πέρα μόνο με την εγγραφή της πράξης καταχώρησης και την καταβολή δικαιωμάτων στον δημιουργό
Χρήση του αποθηκευμένου σπόρου	Επιτρέπεται σε όλες τις περιπτώσεις	Επιτρέπεται μόνο ως προαιρετική εξαίρεση και μόνο έχοντας πληρώσει δικαιώματα για το σπόρο	Απαγορεύεται σε όλες τις περιπτώσεις
Διαδικασία Αίτησης	Διαφορετική σε κάθε χώρα	Διαφορετική σε κάθε χώρα	Ένα είδος αίτησης διεθνώς για όλες τις χώρες
Διπλή προστασία (UPOV + πατέντες)	Απαγορευμένη	Επιτρεπόμενη	Επιτρεπόμενη

Μετά από δύο χρόνια αρκετά έντονων συζητήσεων, τώρα φαίνεται να εμφανίζεται κάποια συναίνεση στη βιομηχανία σπόρων. Εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορές στις λεπτομέρειες, ιδίως όσον αφορά στην πρόσβαση για μεταγενέστερη γενετική βελτίωση (αναπαραγωγή), αλλά φαίνεται ότι οι Ευρωπαίοι είναι μάλλον πρόθυμοι να περιορίσουν αρκετά αυτήν την πρόσβαση σε αντάλλαγμα για την κατάργηση του δικαιώματος των αγροτών στην αποθήκευση και επαναχρησιμοποίηση προστατευόμενων σπόρων που συγκομίζονται από τις δικές τους καλλιέργειες. [15] Εκτός από αυτά τα δύο κεντρικά ζητήματα, υπάρχει ήδη συμφωνία για διάφορες άλλες τροποποιήσεις που θα προταθούν. Τα παρακάτω είναι η εικόνα που έχει σχηματίσει το Grain για το ποια θα είναι κατά πάσα πιθανότητα τα κύρια χαρακτηριστικά της επόμενης αναθεώρησης της σύμβασης της UPOV, υπό τον όρο ότι η βιομηχανία σπόρων πετύχει τον στόχο της «επιθυμητής κατάστασης».

- **«Σπόροι φυλασσόμενοι στο αγρόκτημα».** Η φύλαξη σπόρων των προστατευόμενων ποικιλιών κατά πάσα πιθανότητα θα απαγορευθεί πλήρως. Όπως και στην περίπτωση της πατέντας, τα δικαιώματα του δημιουργού φυτικών ποικιλιών θα του δώσουν απεριόριστα δικαιώματα για όλες τις χρήσεις της προστατευόμενης ποικιλίας. Η επιλογή που έχουν τώρα οι κυβερνήσεις να επιτρέπουν στους αγρότες τη φύλαξη και την επαναχρησιμοποίηση προστατευόμενων σπόρων, συγκομισμένων από τις δικές τους καλλιέργειες, δεν θα υπάρχει, ακόμα και ως εξαίρεση σε εθνικό επίπεδο. Θεωρητικά, οι αγρότες θα εξακολουθούν να έχουν ακόμη τη δυνατότητα να αποκτήσουν άδειες από τους ιδιοκτήτες της προστατευόμενης ποικιλίας, όπως ακριβώς το επιτρέπει και η νομοθεσία για τις πατέντες. Στην πράξη, ωστόσο, είναι μάλλον απίθανο ότι οι εταιρείες σπόρων να παραιτηθούν από το δικαίωμα που έχουν αποκτήσει να διατηρούν υπό τον έλεγχό τους όλους τους σπόρους και έτσι να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. (Βλέπε επίσης και τον Πίνακα 1, σχετικά με τη συνολική αξία των προστατευόμενων σπόρων που έχουν φυλαχτεί από τη συγκομιδή από τους αγρότες).

Αν η βιομηχανία σπόρων αποτύχει να πείσει τις κυβερνήσεις να απαγορεύσουν εντελώς στους αγρότες την αποταμίευση (φύλαξη) και την επαναχρησιμοποίηση σπόρων που συγκομίζονται από τις δικές τους καλλιέργειες, η άλλη επιλογή είναι να καταφέρει οι κυβερνήσεις να αναλάβουν την ευθύνη για την είσπραξη των δικαιωμάτων και να ποινικοποιηθεί η μη πληρωμή τους. Ιδιαίτερα στην Ευρώπη, οι εταιρείες παραγωγής σπόρων ασκούν ήδη πιέσεις στις κυβερνήσεις για να ενισχύσουν την εθνική νομοθεσία, με σκοπό την υποχρεωτική πληρωμή για εξασφάλιση άδειας λειτουργίας (βλέπε Πίνακα 2).

- **Πρόσβαση για σκοπούς γενετικής βελτίωσης (αναπαραγωγής).** Το δικαίωμα που εξακολουθούν να έχουν οι βελτιωτές φυτών στην ελεύθερη πρόσβαση σε υλικό που προστατεύεται από τα δικαιώματα του

δημιουργού, πιθανότατα θα σταματήσει να υφίσταται. Αρχικά, θα υπάρξει μια περίοδος δέκα ετών, κατά την οποία δεν θα επιτρέπεται η χρησιμοποίηση της προστατευόμενης ποικιλίας για λόγους αναπαραγωγής, όπως ακριβώς συμβαίνει με μία πατέντα. Μετά την περίοδο αυτή, θα υπάρχει ένα περιορισμένο δικαίωμα πρόσβασης, παρόμοιο με αυτό που στις πατέντες είναι γνωστό ως υποχρεωτική άδεια. Κάθε πρόσβαση θα πρέπει να καταγράφεται και θα πρέπει να καταβάλλονται δικαιώματα στον κάτοχο της προστατευόμενης ποικιλίας. Επί του παρόντος, κάθε βελτιωτής μπορεί να αγοράσει σπόρους του εμπορίου από μία προστατευόμενη ποικιλία και να τους χρησιμοποιήσει σε ένα πρόγραμμα βελτίωσης φυτών χωρίς καν να ενημερώσει τον ιδιοκτήτη της ποικιλίας. Αυτό πλέον δε θα επιτρέπεται.

- *Σύστημα αποθήκευσης σπόρων.* Προκειμένου να καταστεί δυνατή η εφαρμογή των περιορισμών στην πρόσβαση, θα δημιουργηθεί ένα σύστημα αποθήκευσης σπόρων, στο οποίο οι ιδιοκτήτες των προστατευόμενων ποικιλιών θα δίνουν δείγματα από την παραγωγή τους, όπως ακριβώς συμβαίνει με τις πατέντες. Για τους σκοπούς της περαιτέρω αναπαραγωγής (βελτίωσης φυτών) θα επιτρέπεται η χρήση σπόρων που αποκτήθηκαν νομίμως με αυτό το σύστημα αποθήκευσης σπόρων, σύμφωνα με μια τυπική διαδικασία, με την υπογραφή μιας συμφωνίας (συμβολαίου αδειοδότησης).

- *Καλύπτονται όλα τα προϊόντα.* Τα δικαιώματα για την προστατευόμενη φυτική ποικιλία θα επεκταθούν έτσι ώστε να καλύπτουν όλα τα μεταποιημένα προϊόντα από την ποικιλία. Ο δημιουργός ή ο ιδιοκτήτης της ποικιλίας θα μπορεί να απαιτήσει την καταβολή ενός ποσοστού (δικαιώματος) στον τελικό καταναλωτή, π.χ. στον τομέα της ζυθοποιίας ή σε αυτόν της αρτοποιίας ή σε κάποιον άλλον τομέα, εάν δεν το έχει ήδη καταβάλλει ο καλλιεργητής. Αυτή είναι σήμερα η επιλογή που μπορεί να υλοποιηθεί μέσω των εθνικών νομοθεσιών για τα δικαιώματα των βελτιωτών φυτικών ποικιλιών.

- *Διεθνές σύστημα αιτήσεων.* Θα υπάρχει ένα ενιαίο διεθνές σύστημα για την υποβολή αιτήσεων για απόκτηση δικαιωμάτων δημιουργού και θα πρέπει να ισχύει σε όλες τις χώρες μέλη της ΥΡΟΝ. Σήμερα, ήδη υπάρχει ένα παρόμοιο σύστημα για τις αιτήσεις για πατέντες, η Συνθήκη Συνεργασίας για τις Πατέντες (PCT τα αρχικά στα αγγλικά), το οποίο διαχειρίζεται ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO). [16]

- *Μακροπρόθεσμη διάρκεια του δικαιώματος δημιουργού.* Είναι πιθανό ότι η διάρκεια θα αυξηθεί τουλάχιστον στα 25-30 χρόνια, διάρκεια που ήδη διέπει τη νομοθεσία για τα δικαιώματα των δημιουργών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η βιομηχανία σπόρων έχει ήδη αρχίσει να διαμαρτύρεται ότι η διάρκεια αυτή είναι πολύ μικρή για ορισμένες καλλιέργειες. [17]

- *Αυστηρότερα κριτήρια για τις ουσιαστικά παράγωγες ποικιλίες.* Η βιομηχανία σπόρων διεκδικεί, σε γενικές γραμμές, πιο αυστηρά δικαιώματα για τις ουσιαστικά παράγωγες ποικιλίες και την αυστηρή και αποτελεσματική εφαρμογή των δικαιωμάτων αυτών, και πιο συγκεκριμένα, να αντιστρέψει την ευθύνη της απόδειξης, δηλαδή ο υποτιθέμενα παράνομος βελτιωτής μιας ουσιαστικά παράγωγης ποικιλίας να είναι αυτός που θα πρέπει να αποδείξει την αθωότητά του, αντί να είναι αυτός που τον κατηγορεί αυτός που θα πρέπει να αποδείξει την ενοχή του. [18]

Πίνακας 2

Επιβάλλοντας την είσπραξη δικαιωμάτων εκμετάλλευσης για σπόρους φυλασσόμενους από τους αγρότες

Παρόλο που, σε βάθος χρόνου, η στρατηγική της βιομηχανίας σπόρων στοχεύει σε μία ολική απαγόρευση της αγροτικής πρακτικής της φύλαξης σπόρων, η συμπληρωματική της στρατηγική συνίσταται στον όρο “επιβολή”. Πρακτικά, περιορίζεται στο να διασφαλίσει την αποπληρωμή των δικαιωμάτων. Στα πρακτικά της ΥΡΟΝ, του 1991, παραχωρεί στους βελτιωτές φυτών το δικαίωμα να διεκδικήσουν την πληρωμή δικαιωμάτων από τους αγρότες για τους φυλασσόμενους σπόρους, ωστόσο χωρίς να συγκεκριμενοποιεί το πώς θα πραγματοποιηθεί αυτή ή πληρωμή. Εκ των πραγμάτων λοιπόν, παρέμεινε στα χέρια της βιομηχανίας η οργάνωση της συγκεκριμένης αποπληρωμής, δια μέσω συμβατικών συμφωνιών.

Σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Δημοκρατία της Τσεχίας και η Σουηδία, η βιομηχανία σπόρων δημιούργησε ιδιωτικούς οργανισμούς, οι οποίοι εισπράττουν άμεσα τα δικαιώματα από τους

αγρότες και/ή από τις εταιρείες καθαρισμού κόκκων και σπόρων, μέσω συμφωνιών με γεωργικές επαγγελματικές οργανώσεις.[1] Στη Γαλλία ισχύει από το 2001 ένα ιδιωτικό σύστημα –εγκεκριμένο και υποστηριζόμενο από την κυβέρνηση- "εθελοντικών υποχρεωτικών συνεισφορών" [2], που ισχύουν για όλο το σιτάρι που προορίζεται για ψωμί και που παραδίδεται στους συλλέκτες σπόρων (grain elevators), ανεξάρτητα από το σπόρο που έχει χρησιμοποιηθεί. Αυτός ο "φόρος του σπόρου", επιστρέφεται εν μέρει στους αγρότες οι οποίοι αγόρασαν πιστοποιημένο σπόρο, σε αντίθεση με εκείνους οι οποίοι χρησιμοποιούν αποθηκευμένο σπόρο και στους οποίους δεν επιστρέφεται τίποτα. Το 85% του συγκεντρωμένου χρήματος, πηγαίνει άμεσα στη βιομηχανία σπόρων, με προφανή σκοπό τη χρηματοδότηση της έρευνας. Αν και αυτό είναι υπό συζήτηση, αυτό το σύστημα ίσως να εξαπλωθεί σε ολόκληρο το φάσμα των καλλιεργειών και σε όλους τους αγρότες, όταν η Γαλλία θέσει σε ισχύ τα πρακτικά του 1991 της ΥΠΟΝ. Στην Αυστραλία χρησιμοποιούνται ολόένα και περισσότερο τα επονομαζόμενα End Point Royalties (EPR), τα οποία είναι δικαιώματα που χρεώνονται στον τελικό καταναλωτή. Όπως στη Γαλλία, αυτά τα δικαιώματα συλλέγονται από τους αγοραστές σπόρων, αλλά σε αντίθεση με το γαλλικό σύστημα, συνήθως αντικαθιστούν ολοκληρωτικά τα συνήθη δικαιώματα για τους σπόρους, δηλαδή εφαρμόζονται οι ίδιοι κανόνες τόσο για τον πιστοποιημένο σπόρο όσο και για τον φυλασσόμενο (αποθηκευμένο) από τον αγρότη σπόρο.[4]

Αλλά τίποτα από αυτά δεν είναι αρκετό για τη βιομηχανία σπόρων. Υπό την ηγεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης Σπόρων (ESA), βάζει μπροστά μια ολόένα και πιο επιθετική εκστρατεία απαιτώντας μια πιο αυστηρή "συμμόρφωση". Διαμαρτύρονται για το ότι ακόμη υπάρχουν χώρες –ακόμη και στην Ευρώπη- που δεν έχουν καταφέρει να φτάσουν σε μία συμφωνία για το σύστημα συλλογής δικαιωμάτων. Ενώ όπου έχουν συμφωνίες, διαμαρτύρονται ότι δεν είναι αρκετά αποτελεσματικές και ότι δεν εφαρμόζονται σε όλες τις καλλιέργειες. Είναι αναστατωμένοι, διότι η νομιμότητα των συστημάτων τους, της αποπληρωμής έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση. Γερμανοί αγρότες έχουν προχωρήσει σε διάφορες μηνύσεις στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το οποίο έκρινε ότι ένας ιδιωτικός οργανισμός αποπληρωμής δεν έχει το δικαίωμα να απαιτήσει πληροφορίες από τους αγρότες ή από τις εταιρείες μεταποίησης σπόρων, εκτός εάν έχει αποδείξει ότι πράγματι διατηρούσε στις εγκαταστάσεις τους σπόρους προστατευόμενων ποικιλιών.[5] Το γαλλικό σύστημα επίσης έχει μηνυθεί σε διάφορες περιπτώσεις, πολλές εκ των οποίων δεν έχουν επιλυθεί ακόμη.

Εκείνο το οποίο προτείνει η ESA, είναι ότι οι κυβερνήσεις θα όφειλαν να αναλάβουν την ευθύνη αποπληρωμής των δικαιωμάτων καθώς και την ποινικοποίηση της μη αποπληρωμής τους. Όχι μόνο θα όφειλαν να τους κατοχυρώσουν το νομικό δικαίωμα των βελτιωτών ώστε να απαιτήσουν πληροφορίες από τους γεωργούς σχετικά με το σπόρο που χρησιμοποιούν, αλλά επίσης θα όφειλαν να αναθέσουν σε "επίσημες υπηρεσίες επιθεώρησης τη διενέργεια επιτόπιων ελέγχων" και "να κάνουν χρήση των εθνικών οργανισμών πιστοποίησης, ώστε να ανακτήσουν δεδομένα σχετικά με τη χρήση φυλασσόμενων, από τους γεωργούς, σπόρων ". [6] Και μιας και βρίσκονται σε αυτό, οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να τροποποιήσουν τη νομοθεσία, με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξηθούν οι φόροι για τα δικαιώματα.

Παρόλο που αυτές οι απαιτήσεις απευθύνονται στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η SIF ήδη αιτήθηκε στην ΥΠΟΝ να εξετάσει όλες τις ευρωπαϊκές νομοθεσίες περί δικαιωμάτων κατόχων και "να προτείνει κατάλληλα νομικά μέτρα για την αποτελεσματική συμμόρφωση των κατόχων", απειλώντας ότι με διαφορετικό τρόπο οι βελτιωτές θα σταματήσουν να χρησιμοποιούν το σύστημα της ΥΠΟΝ και ότι θα αναζητήσουν "άλλους νομικούς μηχανισμούς για την προστασία της πνευματικής τους ιδιοκτησίας." [8]

Αν και εκπλήσσει με μια πρώτη ματιά, η βορειοαμερικανική βιομηχανία σπόρων έχει κινηθεί πολύ λιγότερο σε αυτόν τον τομέα σε σχέση με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, δεδομένου ότι οι ευρωπαϊκοί κανόνες σχετικά με τα δικαιώματα του κατόχου, ακόμη επιτρέπουν τη χρήση φυλασσόμενου σπόρου σε όλες τις καλλιέργειες, χωρίς κανένα κόστος καταβολής δικαιωμάτων. Η εξήγηση είναι ότι η βορειοαμερικανική βιομηχανία σπόρων έχει καταφέρει να εξαλείψει, με άλλους τρόπους, το φυλασσόμενο από τον αγρότη σπόρο και κατ' επέκταση τη χρήση του στο μεγαλύτερο μέρος των κυρίων καλλιεργειών των ΗΠΑ: στην περίπτωση του καλαμποκιού μέσω υβριδικών σπόρων που επιβλήθηκαν και κυριάρχησαν ολοκληρωτικά στην αγορά ήδη από τη δεκαετία του 1960: και στην περίπτωση του καλαμποκιού, της σόγιας και του βαμβακιού (κυρίως μεταλλαγμένες ποικιλίες, αλλά όχι αποκλειστικά) δια μέσω της συνδυασμένης εφαρμογής πατέντων και συμβολαίων τύπου "seed wrap licenses" με τους γεωργούς. Η μοναδική σημαντική καλλιέργεια που είναι απαλλαγμένη από υβριδικές ποικιλίες, πατέντες ή συμβόλαια είναι το σιτάρι, μιας και στην αγορά σίτου, οι ποικιλίες οι οποίες προέρχονται από δημόσιους οργανισμούς αντιπροσωπεύουν τα 2/3 της αγοράς, κάτι για το οποίο το ιδιωτικό συμφέρον είναι ακόμη ελάχιστο.[9]

[1] Για μία εισαγωγή στο σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου, βλ. <http://www.fairplay.org.uk/site/index.html>

[2] Ναι, αυτός ακριβώς είναι ο όρος -"cotisation volontaire obligatoire", στα γαλλικά. Ο Όργουελ θα ένιωθε περήφανος.

[3] Η Γαλλία υιοθέτησε την Πράξη του 1991 της ΥΠΟΝ, το Φεβρουάριο του 2006. Παρόλα αυτά, δεδομένου ότι είχε εγκριθεί από την Γερουσία, η αντίστοιχη νομοθεσία για την εφαρμογή της ανεστάλη στην Εθνική Συνέλευση λόγω της αντιπολίτευσης και της κοινωνικής κινητοποίησης. Για μια συνοπτική έκθεση σχετικά με αυτή τη συζήτηση, βλ. Yannick Groult, "statut Quel pour les vegetales βαριετέ;", la terre, Saint Denis, 23 Αυγ. 2006, διαθέσιμη σε http://www.laterre.fr/IMG/pdf/LT_HEB_3223_p10-11.pdf. Για πληροφορίες και περισσότερη ενημέρωση (στα γαλλικά), επισκεφθείτε τους δικτυακούς τόπους του δικτύου σπόρων (Réseau semences Paysanne) στο <http://www.semencespaysannes.org> και τη Συνομοσπονδία Paysanne στο <http://www.confederationpaysanne.fr>.

[4] Η Αυστραλιανή εταιρεία σπόρων PlantTech προσφέρει μία εισήγηση στις ERP στο http://www.planttech.com.au/epr_faqs.php.

[5] Για μια σύνοψη των γερμανικών δικαστικών περιπτώσεων, βλέπε Dietrich Buschmann et al., διπλωματική εργασία: 'legalcases on reproduction (seed multiplication)', διαθέσιμο στο http://www.gmo-free-regions.org/Downloads/WS_B1_miersch.pdf

[6] Grand (2995); περισσότερες λεπτομέρειες στην υποσημείωση 14

[7] Orlando de Ponti, η ευρωπαϊκή ματιά σχετικά με τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας, για την προστασία των προϊόντων και των διεργασιών φυτικής βελτίωσης, του Εθνικού Συμβουλίου Εμπορικών Βελτιωτών Φυτών. Διαθέσιμο στο <http://www.nccpb.org/ppts/deponti-pres.ppt>

[8] Le Buanec (2005); λεπτομέρειες στην υποσημείωση 2 του Cuadro1.

[9] Για μια γενική επισκόπηση της αγοράς σπόρων των ΗΠΑ, βλέπε Jorge Fernández-Cornejo και David Schimmelpfennig, "Have Seed Industry Changes Affected Research Effort?", Amber Waves, US Department of Agriculture Economic Research Service, Φεβρουάριος 2004. Διαθέσιμο στο <http://www.ers.usda.gov/AmberWaves/February04/Features/HaveSeed.htm>

Υπάρχει μέλλον για την προστασία των φυτικών ποικιλιών;

Αν τα δικαιώματα των δημιουργών φυτικών ποικιλιών της UPOV αναθεωρούνται μέχρι το σημείο που να καθίστανται σχεδόν δυσδιάκριτα σε σχέση με μια βιομηχανική πατέντα, τι νόημα έχει τότε η διατήρηση ενός ξεχωριστού συστήματος; Μήπως απλά θα εξαφανιστεί ή θα συγχωνευθεί με το σύστημα για τις πατέντες; Προφανώς κάποιος πιστεύουν, ή επιθυμούν, ότι έτσι θα γίνει.

Δύο εμπειρογνώμονες των ΗΠΑ περί της πνευματικής ιδιοκτησίας που εφαρμόζεται σε φυτά, υποστηρίζουν σε ένα πρόσφατο έγγραφο ότι τα δικαιώματα των δημιουργών είναι ήδη ένα παρωχημένο σύστημα που θα πρέπει να ταφεί, ή τουλάχιστον να επανασχεδιαστεί πλήρως από τα θεμέλιά του. [19] Ένα μεγάλο μέρος της επιχειρηματολογίας τους βασίζεται στην ιδέα ότι οι φυτικές ποικιλίες έπαψαν να είναι μία κατηγορία που έχει νόημα στην εποχή της γενετικής μηχανικής και ότι αυτές θα φτάσουν να υποβαθμιστούν στο ρόλο του πακέτου κατανομής των γενετικών γνωρισμάτων, τα οποία θα επιτυγχάνονται μέσω της γενετικής μηχανικής, πράγμα που θα είναι το μόνο που θα δικαιολογεί δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και την επακόλουθη προστασία τους. Αυτό είναι μία γελοία υπερβολή για την προστιθέμενη αξία που υποτίθεται ότι προσθέτουν ένα ή δύο γονίδια σε μια ποικιλία που έχει μια εξελικτική ιστορία εκατοντάδων ή χιλιάδων χρόνων, και όπως και πολλές άλλες προβλέψεις του κλάδου της βιομηχανίας της βιοτεχνολογίας ή των «επιστήμων της ζωής» είναι εκ των πραγμάτων αποδεδειγμένα εσφαλμένη. Οι φυτικές ποικιλίες είναι μια προβληματική αντίληψη για άλλους λόγους-κυρίως επειδή τεχνητά σταματά την εξέλιξη σε ένα αυθαίρετο σημείο «σταθερότητας»- αλλά υπάρχουν πιο σοβαροί λόγοι για να πιστεύουμε ότι απειλούνται με εξαφάνιση.

Υπάρχει ένας πολύ απλός λόγος για τον οποίο η βιομηχανία σπόρων, σχεδόν με βεβαιότητα θα θελήσει να διατηρήσει το σύστημα δικαιωμάτων του δημιουργού, και αυτός είναι ο χαρακτήρας της "αντικειμενικής" αντί για "μελλοντικής" (αναμενόμενης) προστασίας [20], δηλαδή, ότι στο πλαίσιο της UPOV πάντα θα μπορεί κανείς να αποκτήσει δικαιώματα δημιουργίας μιας ποικιλίας, είτε πρόκειται για βελτίωση είτε όχι. Το μόνο που πρέπει να αποδείξει είναι ότι είναι επαρκώς καινούργια, ξεχωριστή, ομοιογενής και σταθερή. Δεν απαιτείται να αποδείξει την «εφευρετική δραστηριότητα» της ή τη «μελλοντική χρησιμότητα» της, όπως συμβαίνει με τις πατέντες. Στην πραγματικότητα,

σύμφωνα με την UPOV του 1991, εξακολουθεί να είναι δυνατή η καταχώρηση μιας αίτησης για δικαιώματα για μια απλή ανακάλυψη, με την προϋπόθεση έχει λάβει χώρα κάποια ελάχιστη ανάπτυξη. Όμως τα περισσότερα από τα φυτά που είναι καταγεγραμμένα στο μητρώο των αιτήσεων μάλλον δεν ανταποκρίνονται στα κριτήρια για τη χορήγηση προστασίας σε πατέντα. Συνεπώς, δεδομένου ότι η επόμενη αναθεώρηση της UPOV θα δώσει σχεδόν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με αυτά των πατεντών, αλλά χωρίς τις αυστηρές απαιτήσεις τους, δεν μας μένει τίποτα άλλο από το να συμπεράνουμε ότι η βιομηχανία σπόρων θα πρέπει να είναι τρελή για να ξεφορτωθεί τα δικαιώματα του δημιουργού.

Ένας άλλος καθοριστικός λόγος για να συνεχίσει η βιομηχανία σπόρων να είναι προσκολλημένη στην UPOV είναι ότι πολλές αναπτυσσόμενες χώρες είναι πιθανόν να συνεχίσουν να αντιτίθενται στη χορήγηση πατεντών για τα φυτά, παρά το γεγονός ότι εφαρμόζονται διμερείς πιέσεις μέσω συμφωνιών ελεύθερου

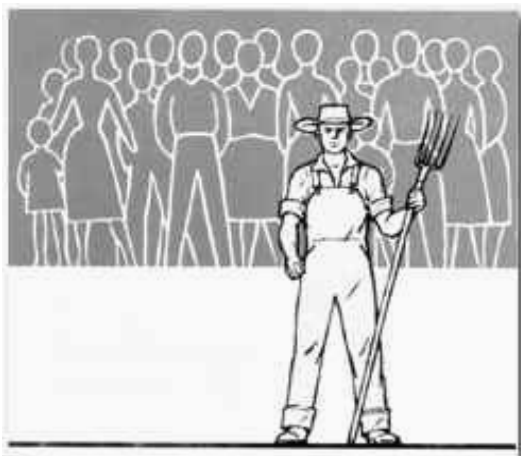
εμπορίου για να τις δεχτούν και να τις εφαρμόσουν. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ένα σύστημα χορήγησης δικαιωμάτων παρόμοιο με αυτό για τις πατέντες είναι μια εναλλακτική λύση που θα προστατεύσει το μονοπώλιο στα χέρια της βιομηχανίας σπόρων.

Αλλά πάνω απ' όλα, είναι εντελώς λάθος να πιστεύουμε ότι αυτή η συζήτηση για τη χορήγηση δικαιωμάτων δημιουργού και πατεντών είναι διλημματική, και πως έχουμε να επιλέξουμε μεταξύ της μίας ή της άλλης επιλογής. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι κλάδοι της βιομηχανίας σπόρων επιμένουν ακόμη να παρουσιάζουν την UPOV ως τον «καλό αστυνομικό» σε αντίθεση με τις πατέντες που είναι ο «κακός αστυνομικός», σε αυτό το σημείο και θα έπρεπε να είναι περισσότερο από προφανές ότι οι δύο αστυνομικοί, όπως στις ταινίες, στην πραγματικότητα δουλεύουν μαζί. Τα δικαιώματα και οι πατέντες είναι συμπληρωματικά, δεν αλληλοαναιρούνται. Στις ΗΠΑ, καθώς και στην Ιαπωνία, στη Νότια Κορέα, στην Αυστραλία, καθώς και σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, μια φυτική ποικιλία μπορεί να προστατεύεται ταυτόχρονα και με δικαιώματα και με πατέντα. Στην Ευρώπη δεν επιτρέπεται η κατοχύρωση φυτικών ποικιλιών με πατέντα, αλλά αυτή η απαγόρευση παρακάμπτεται εύκολα και συστηματικά με τη χορήγηση δικαιωμάτων σε μία ποικιλία και τη χορήγηση πατέντας, για παράδειγμα, σε "ένα φυτό του είδους x στο οποίο προστέθηκε το γονίδιο y".

Όμως αυτή η συμπληρωματικότητα δεν εξαντλείται ούτε στη διπλή προστασία. Μια καλά ενημερωμένη πηγή, λέει, με μεγάλη υπερηφάνεια, ότι σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στις Ηνωμένες Πολιτείες, σήμερα είναι θεωρητικά δυνατό να εφαρμοστούν μέχρι και επτά διαφορετικοί μορφές νομικής προστασίας για την ίδια ποικιλία των φυτών, στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας: δικαιώματα του δημιουργού με τον ομοσπονδιακό νόμο, πατέντα χρησιμότητας, πατέντα για τα φυτά στο πλαίσιο του νόμου περί πατεντών για τα φυτά (στην περίπτωση της σεξουαλικής αναπαραγωγής των φυτών), καθώς και μία καταχώρηση βιομηχανικού σχεδίου στο πλαίσιο των διαφόρων νόμων του κράτους: προστασία των μονοπωλιακών δικαιωμάτων συμβάσεων (του είδους που αναγράφεται στις ετικέτες στη συσκευασία των σπόρων σε σακουλάκια – και τις οποίες ο αγρότης υπογράφει κατά τη στιγμή της αγοράς), προστασία των εμπορικών μυστικών και προστασία κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού. [21] Αν και αυτό ακόμα δεν υπάρχει σε πολλές άλλες χώρες, η τάση είναι χωρίς αμφιβολία παγκόσμια. Είναι δύσκολο να διακρίνουμε οποιαδήποτε άλλη κατευθυντήρια αρχή στις νομικές στρατηγικές της βιομηχανίας σπόρων, εκτός από το «να πάρουν ό,τι μπορούν να αρπάξουν», μια στάση ευρέως γνωστή εδώ και δεκαετίες, από τη λειτουργία των μεγάλων χημικών και φαρμακευτικών επιχειρήσεων. Όπως φαίνεται από μερικές πρόσφατες περιπτώσεις (βλέπε Πίνακα 3), είναι το ίδιο εφευρετικοί όσο και αδιάστακτοι. Οποιαδήποτε αίσθηση "ισορροπίας" μεταξύ των δικαιωμάτων των βελτιωτών φυτών και των δικαιωμάτων των αγροτών, ή της κοινωνίας στο σύνολό της, κάνει αισθητή την απουσία της.

Κλέβοντας τους αγρότες και καταπνίγοντας την καινοτομία

Ποιες θα ήταν οι συνέπειες εάν οι εταιρείες σπόρων καταφέρουν για άλλη μία φορά να επιβάλλουν την ατζέντα τους για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στις κυβερνήσεις των χωρών μελών της UPOV; Οι άμεσες συνέπειες είναι εμφανείς. Η απαγόρευση της φύλαξης του προστατευόμενου σπόρου αντιπροσωπεύει μία τεράστια μεταβίβαση αξίας από τον αγρότη στις εταιρείες. Θα ήταν ιδιαίτερος καταστρεπτικό διότι θα ήταν η πρώτη φορά που μία αλλαγή των κανόνων για τα δικαιώματα του κατόχου φυτικών ποικιλιών θα επηρέαζε αμεσάτα ευρεία τμήματα αγροτών των αναπτυσσόμενων χωρών και φτωχών οικονομιών σε μεταβατικό στάδιο. Σημαίνει την ποινικοποίηση ενός σημαντικού συστατικού του βιοπορισμού των αγροτών και της κουλτούρας τους – όχι μονάχα

στην Ευρώπη και τις Η.Π.Α, αλλά και σε τόπους όπως η Βολιβία, η Μολδαβία, το Ουζμπεκιστάν και το Βιετνάμ- με μοναδικό κίνητρο την αύξηση των κερδών πολυεθνικών εταιρειών όπως η DuPont, η Bayer, η Syngenta και η Monsanto.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες, ίσως να μπορούν να εξασκήσουν μία επιρροή “εξισορρόπησης” στην UPOV, στο βαθμό που αυξάνει ο αριθμός των χωρών που προσχωρούν στη συμφωνία και στο συγκεκριμένο φορέα. Ωστόσο, χωρίς αμφιβολία, η βιομηχανία σπόρων θα κάνει το παν ώστε να μπλοκάρει τη συγκεκριμένη επιρροή. Αξίζει να αναφερθεί ένα γεγονός το οποίο έλαβε χώρα σε ένα σεμινάριο για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο Συνέδριο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Σπόρων (International Seed Federation - ISF), τον Ιούνιο του 2006, όπου ένας από τους πολύ λίγους εκπροσώπους αναπτυσσόμενων κρατών, μιλώντας ως εκπρόσωπος της Ένωσης Εμπορίας Σπόρων της Κένυας (Seed Trade Association of Kenya), στην παρέμβασή του τοποθετήθηκε σχετικά με την σημασία που έχει, για τις αναπτυσσόμενες χώρες, το δικαίωμα του γεωργού στη φύλαξη σπόρων, ενώ δήλωσε ότι η Διεθνής Ομοσπονδία Σπόρων αναγνωρίζει και στηρίζει αυτό το δικαίωμα. Ωστόσο ο Γενικός Γραμματέας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Σπόρων επενέβη αιφνιδιαστικά και τον ανακάλεσε στην τάξη, δηλώνοντας ότι κάτι τέτοιο ήταν εντελώς απορριπτό ως ενδεχόμενο.

Οι μακροχρόνιες συνέπειες είναι εξίσου σοβαρές και ακόμη πιο βλαβερές. Η ιστορία της βιομηχανίας σπόρων μας προσφέρει ένα διδακτικό παράδειγμα, του σε ποιο βαθμό η ολοένα και μεγαλύτερη προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων έχει καταστεί στην πραγματικότητα ένα φράγμα παρά ένα κίνητρο καινοτομίας και ανάπτυξης. Οι μεγάλες πρόοδοι σε επιδόσεις και αντιστάσεις κατά το 20^ο αιώνα, συνέβησαν προτού οι βελτιωτές φυτών αποκτήσουν προστασία πάνω στα πνευματικά δικαιώματα, όταν δηλαδή η ανάπτυξη καινούργιων ποικιλιών πραγματοποιήθηκε –στο μεγαλύτερο μέρος της- στο δημόσιο τομέα. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι πρόοδοι υπήρξαν κατ’ ουσία το αποτέλεσμα, εξαιρετικό και ανεπανάληπτο, της επιλογής και του συνδυασμού των καλύτερων χαρακτηριστικών από χιλιάδες αγροτικές ποικιλίες, επιλεγμένων τοπικά κατά τη διάρκεια αιώνων. Υπήρξαν περισσότερο ένα απροσδόκητο τυχαίο γεγονός, παρά το αποτέλεσμα μιας υπομονετικής και συστηματικής έρευνας.

Από τότε η επιστημονική βελτίωση φυτών δεν έχει επιφέρει αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Έχει αποδειχθεί ότι έχουν υπάρξει αρκετές περιπτώσεις αγροτών, στις οποίες με μία απλή επιλογή σπόρων δικιάς τους συγκομιδής, κατάφεραν να φτάσουν –ακόμη και να ξεπεράσουν- την επίδοση των υπάρχοντων εμπορικών ποικιλιών. Η βιομηχανία σπόρων έχει κάθε λόγο να φοβάται τον ανταγωνισμό των αποθηκευμένων από τους αγρότες σπόρων, όχι γιατί αυτή η πρακτική συνιστά απειλή για την καινοτομία –όπως υποστηρίζει η βιομηχανία-, αλλά γιατί εκθέτει την ανεπάρκεια της καινοτομίας τους. Η εμπορική βελτίωση καθίσταται ολοένα και πιο ξένη και άσχετη σε σχέση με τις πραγματικές ανησυχίες του γεωργικού κόσμου. Η επικέντρωση της σε μη βιώσιμους χαρακτήρες που προέρχονται από ένα μόνο γονίδιο –στην καλύτερη των περιπτώσεων- και σε γενετικά πειράματα, επικίνδυνα στη χειρότερη των περιπτώσεων, απειλεί να αφήσει τη γεωργία σε πολύ άσχημη κατάσταση και ανεπαρκώς προετοιμασμένη για να αντιμετωπίσει τις μεγάλες προκλήσεις στο εγγύς μέλλον, όπως είναι η κλιματική αλλαγή και η ανάγκη απελευθέρωσης μας από τη εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα.

Όπως και σε πολλές άλλες μη αναπτυσσόμενες βιομηχανίες, η διαρκής και σταθερή ενίσχυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας έχει καταστεί η κύρια άμυνα της βιομηχανίας σπόρων ενάντια στον ανταγωνισμό. [22] Αυτή η διαδικασία έχει φτάσει τόσο μακριά, ώστε ακόμη και οι πιο συμβατικοί αναλυτές έχουν αρχίσει να προειδοποιούν πως η βιομηχανία σπόρων περιορίζει την έρευνα και την ανάπτυξη. Δεδομένης της ανικανότητάς της να παράγει αξία μέσω της καινοτομίας, η βιομηχανία σπόρων προσπαθεί να υφαρπάξει από τους γεωργούς το τελευταίο απομένον κομμάτι της αγοράς σπόρων, ενώ την ίδια στιγμή προσπαθεί να αυξήσει τα έσοδά της από τις υφιστάμενες ποικιλίες, εμποδίζοντας την πρόσβαση σε αυτές για ερευνητικούς σκοπούς και εμποδίζοντας εσκεμμένα την πρόοδο της φυτικής βελτίωσης.

Πίνακας 3

"Ας πάρουμε ό,τι μπορούμε να αρπάξουμε"

Η βιομηχανία σπόρων είναι πάντα στην επιφυλακή για νέους νομικούς μηχανισμούς για την ενίσχυση των μονοπωλίων τους, με την εξίσου σταθερή υποστήριξη των κυβερνήσεων. Παρακάτω παρουσιάζουμε μια σύντομη περίληψη πολλών πρόσφατων θεμάτων, μεγάλων και μικρών.

Πατέντες για συμβατική αναπαραγωγή (βελτίωση φυτών). Τα γ.τ. φυτά δεν είναι τα μόνα που προστατεύονται από πατέντες. Στις ΗΠΑ έχουν παραχωρηθεί πάνω από 2.600 πατέντες σε μη γενετικά τροποποιημένα φυτά. [1] Στην

Ευρώπη, μία περίπτωση στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Πατεντών θα κρίνει σύντομα αν θα επιτραπεί ή όχι η έκδοση πατεντών για τα φυτά που παράγονται από επιλογή που υποβοηθείται από (γενετικούς) δείκτες (MAS το ακρωνύμιο στα αγγλικά), δηλαδή συμβατική βελτίωση φυτών με μοριακούς δείκτες. Ενώ δύο μεγάλες βιομηχανίες σπόρων, οι Limagrain και Syngenta, έχουν εναντιωθεί σε μία από αυτές τις αιτήσεις για πατέντες, πολλοί πιστεύουν ότι αναμένεται να χάσουν την υπόθεση, δημιουργώντας έτσι ένα σαφές προηγούμενο για μπορούν στη συνέχεια οι ίδιες να χρησιμοποιούν πατέντες για παρόμοια προϊόντα. [2]

Μονοπώλιο των μη προστατευόμενων γονικών σειρών υβριδικών ποικιλιών. Η ταυτότητα του γονικών σειρών των υβριδικών ποικιλιών συχνά διατηρείται με ζήλο ως εμπορικό μυστικό και, επομένως, μη προσβάσιμη για περαιτέρω σκοπούς αναπαραγωγής (βελτίωση φυτών). Συγκεκριμένα, οι εταιρείες βελτίωσης καλαμποκιού, διαμαρτύρονται τώρα για τους λεγόμενους "κυνηγούς ταυτότητας" ("self-hunters") που αναγνωρίζουν αυτογονιμοποιούμενα φυτά σε κάθε μία από τις δύο γονικές σειρές στις καλλιέργειες καλαμποκιού, τα οποία μπορούν στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν για να αναδημιουργήσουν το υβρίδιο. Σε μια σακούλα με σπόρους υπάρχουν πάντα κάποιοι μεμονωμένοι σπόροι που είναι προϊόν υβριδοποίησης, αλλά έχουν την ίδια γενετική σύσταση με αυτήν των γονέων τους. Οι σπόροι είναι συχνά εύκολα αναγνωρίσιμοι επειδή έχουν πολύ διαφορετικά πρότυπα ανάπτυξης. Το "κυνήγι της ταυτότητας" είναι μια απολύτως νόμιμη πρακτική, δεδομένου ότι δεν υπάρχει προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας για τις γονικές γραμμές και επειδή βάζοντας αυτογονιμοποιημένους σπόρους σε σακούλες υβριδικών σπόρων γίνεται οικειοθελώς άρση του εμπορικού απορρήτου. Σε ένα πρόσφατο έγγραφο, ωστόσο, η οργάνωση της διεθνούς βιομηχανίας σπόρων υποστηρίζει ότι ο κάτοχος της υβριδικής ποικιλίας πρέπει να έχει το "ηθικό" δικαίωμα να εμποδίζει τρίτους να χρησιμοποιούν αυτά τα φυτά. [3]

"Μη εξαντλημένα δικαιώματα". Σε μια εκστρατεία ευρέως δημοσιευμένη, η Monsanto απαιτεί από τους Ευρωπαίους εισαγωγείς φυτρών σόγιας από την Αργεντινή να καταβάλλουν δικαιώματα, επειδή στην Αργεντινή δεν είχαν καταβάλλει δικαιώματα για το σπόρο. Η νομική του βάση είναι υπό αμφισβήτηση, η Monsanto μπορεί να έχει βρει έναν τρόπο να επεκτείνει σε μεγάλο βαθμό το πεδίο εφαρμογής των πατεντών. [4]

Διμερείς πιέσεις στα άλλα μέλη της UPOV. Κατά τη διάρκεια των πρόσφατων διαπραγματεύσεων σχετικά με θέματα κανονισμών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άσκησε πιέσεις στην ιαπωνική κυβέρνηση ώστε αυτή να περιορίσει τη χρήση της παρέκκλισης(εξαίρεσης) για τους αγρότες, αν και αυτό είναι μια απόφαση που εναπόκειται αποκλειστικά σε κάθε συγκεκριμένο κράτος μέλος της UPOV. [5]

Νόμοι για τους σπόρους. Ένα από τα παλαιότερα νομικά μέσα για τη στήριξη της βιομηχανίας σπόρων προς σπορά ενάντια στον ανταγωνισμό των σπόρων που φυλάσσονται από τους αγρότες είναι η νομοθεσία που απαγορεύει την πώληση πιστοποιημένων σπόρων ή / και σπόρων μη καταχωρημένων. Αυτό το είδος της νομοθεσίας εισέρχεται ή ενισχύεται σε διάφορα μέρη όπως η Τουρκία, το Αφγανιστάν, η Ινδία, πολλές πολιτείες των ΗΠΑ, η περιοχή της Δυτικής Αφρικής και άλλα [6] Οι νόμοι για τους σπόρους γενικά θέτουν εκτός νόμου την πώληση οποιασδήποτε ποικιλίας δεν είναι διακριτή, ομοιογενής και σταθερή, δηλαδή, δηλαδή τα ίδια προαπαιτούμενα που θα πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση δικαιωμάτων δημιουργού ποικιλίας.

Αποζημίωση σε περίπτωση καθυστέρησης έγκρισης μιας γενετικώς τροποποιημένης καλλιέργειας. Στην Ευρώπη, η διαδικασία έγκρισης των μεταλλαγμένων καλλιεργειών είναι μεγαλύτερη από ό, τι για τους συμβατικούς σπόρους, λόγω των περιβαλλοντικών κινδύνων και των κινδύνων που ενέχουν για την υγεία. Αυτό σημαίνει ότι η αποτελεσματική διάρκεια ζωής των πατεντών γίνεται μικρότερη. Οι οργανώσεις της βιομηχανίας σπόρων απαιτούν πλέον να τους χορηγηθεί, ως αποζημίωση, μια ειδική παράταση της διάρκειας των πατεντών, γνωστή ως συμπληρωματικό πιστοποιητικό προστασίας. [7]

Συμβόλαια ανά σπορά. Μια γενετικά τροποποιημένη ποικιλία πατάτας για άμυλο, η οποία ανήκει στην πολυεθνική εταιρεία χημικών προϊόντων BASF, θα καλλιεργηθεί σύμφωνα με ένα νέο είδος συμβολαίου, βάσει του οποίου ο αγρότης δε θα φτάσει ποτέ να γίνει ιδιοκτήτης της καλλιέργειας. Το φυτικό υλικό της πατάτας – που η BASF ελπίζει ότι θα γίνει η πρώτη μεταλλαγμένη καλλιέργεια που θα εγκριθεί στην ΕΕ μετά το παρατεταμένο «μορατόριουμ»- θα μπορεί να πωληθεί μόνο σε παρασκευαστές αμύλου, οι οποίοι με τη σειρά τους θα υπογράψουν συμβόλαια σποράς με τους αγρότες. Οι αγρότες θα μπορούν να πωλούν μόνο την υπηρεσία της σποράς και της καλλιέργειας, όχι της συγκομιδής. [8]

Η UPOV και οι πατέντες μέσω διμερών συμφωνιών. Η συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου δεν απαιτεί από τα κράτη μέλη του ΠΟΕ τη χορήγηση πατεντών ή δικαιωμάτων δημιουργού σε φυτικές ποικιλίες, μόνο κάποιον τύπο "αποτελεσματικού συστήματος sui generis». Όμως, πολλές πρόσφατες διμερείς εμπορικές συμφωνίες και συμφωνίες επενδύσεων έξω από τα πλαίσια του ΠΟΕ μεταξύ των βιομηχανοποιημένων και αναπτυσσόμενων χωρών, περιλαμβάνουν ρήτρες που απαιτούν τη χορήγηση πατεντών για τα φυτά ή την προσχώρησή τους στην UPOV, ή και τα δύο. [9] Για παράδειγμα, οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών (ΣΕΣ) που συμφωνήθηκαν πρόσφατα μεταξύ των ΗΠΑ και σχεδόν μια ντουζίνας χωρών της Λατινικής Αμερικής, απαιτούν από όλα τα μέρη να ενταχθούν στην UPOV και να καταβάλουν "όλες εκείνες τις εύλογες προσπάθειες" για να επιτραπεί η κατοχύρωση με πατέντες. [10] Οι ΣΕΣ διευκρινίζουν επίσης ότι αυτή η αλλαγή πολιτικής δεν θα αναστραφεί ποτέ. Οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών της ΕΕ με τη Σιγκαπούρη, το Μαρόκο και την Ιορδανία προχωρούν ακόμα περισσότερο και περιλαμβάνουν και πατέντες για ζώα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η

Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) έχουν επίσης προσπαθήσει να επιβάλλουν την προσχώρηση στην ΥΠΟΝ μέσω των διμερών συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών τους με χώρες του Νότου. [11] Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες που έχουν προσχωρήσει στην ΥΠΟΝ τα τελευταία χρόνια το έχουν κάνει αναγκασμένες όχι από τον ΠΟΕ, αλλά από αυτές τις διμερείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών.

Προστασία της γενετικής μηχανικής στην πρώτη τροπολογία. Σε μια παρουσίαση σε ένα σεμινάριο της διεθνούς βιομηχανίας σπόρων, ένας από τους βασικούς νομικούς συμβούλους της Pioneer Hi-Bred πρότεινε ότι η πρώτη τροποποίηση (του Συντάγματος των ΗΠΑ)- η ρήτρα του Συντάγματος των ΗΠΑ, η οποία εγγυάται την ελευθερία της έκφρασης- θα μπορούσε δυνητικά να χρησιμοποιηθεί, αν η κυβέρνηση προσπαθήσει να περιορίσει το δικαίωμα των επιχειρήσεων γενετικής τεχνολογίας στην ανάπτυξη κάθε είδους βελτίωσης φυτών που αυτές επιθυμούν να κάνουν. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε ίσως να είχε απορριφθεί ως απλή φαντασίωση, αν δεν ήταν ο Edmund Sease ο ομιλητής, ο δικηγόρος που υπερασπίστηκε με επιτυχία την Pioneer Hi-Bred στην πρόσφατη υπόθεση στο Ανώτατο Δικαστήριο, η οποία επιβεβαίωσε και ενίσχυσε τη νομιμότητα των πατεντών για κάθε ζωντανό οργανισμό. [12]

[1] Sease (2006), βλ. λεπτομέρειες στην υποσημείωση 21.

[2] Η αίτηση για την εν λόγω πατέντα- καταχωρημένη ως EP 1069819- υποβλήθηκε από μια μικρή βρετανική εταιρεία με την επωνυμία Plant Bioscience. Μπορείτε να την αναζητήσετε στο patentinfo.european-patent-office.org/. Για σύντομες γενικές πληροφορίες για το τι έχει συμβεί πριν από το MAS και τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματά του, βλέπε *Marker-Assisted Selection. A Briefing Paper, Center for Food Safety*, Washington, Ιούνιος 2006. Μπορείτε να το βρείτε στο <http://www.environmentalobservatory.org/library.cfm?refID=88241>

[3] *Use of Proprietary Parental Lines of Hybrids*, έγγραφο του ISF, Κοπεγχάγη, Μάιος 2006. Βρίσκεται στο http://www.worldseed.org/Position_papers/Prop_parental_lines.htm

[4] Για λεπτομέρειες σχετικά με τα νομικά επιχειρήματα, απευθείας από τον μηχανισμό της Monsanto, βλ. *"Infringement and Enforcement of Patents: A Primer"*, ISF Seminar *Patent Protection of Plant-Related Innovations: Facts and Issues*, Michael J. Roth, "Κοπεγχάγη, 1-2 Ιουνίου 2006. Υπάρχει ένα CD με τα έγγραφα του σεμιναρίου, μπορεί να γίνει παραγγελία γραπτώς στη γραμματεία του ISF στο isf@worldseed.org

[5] Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προτάσεις της ΕΕ για την κανονιστική μεταρρύθμιση στην Ιαπωνία, 1 Νοεμβρίου 2006, σ. 56. Διαθέσιμο στο <http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/overview/dereg0612-4.pdf>

[6] Βλ. ειδική έκδοση του ενημερωτικού δελτίου Seedling, δημοσιευμένο από το Grain και αφιερωμένο στις συνεχείς αλλαγές στις νομοθεσίες για τους σπόρους ανά τον κόσμο, Ιούλιος 2005: <http://www.grain.org/seedling/?type=45>. Αυτή η έκδοση δημοσιεύθηκε στην αγγλική, γαλλική και ισπανική γλώσσα. Και σε έντυπη μορφή διατίθενται κατόπιν παραγγελίας από το Grain.

[7] Βλέπε έκθεση του 2006 της συμβουλευτικής ομάδας για την ανταγωνιστικότητα στη Βιοτεχνολογία (*Competitiveness in Biotechnology Advisory Group* –CBAG), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες, Οκτώβριος 2006, σελ. 37. Αυτή η μέθοδος για την παράταση της διάρκειας των πατεντών είχε χρησιμοποιηθεί ήδη κατά το παρελθόν από τη φαρμακευτική βιομηχανία. Η πρόταση αυτή δεν έχει διατίθενται στο κοινό από τις CropLife και EuroBio.

[8] BASF Plant Science Holding GmbH, *Placing on the Market of the Amylopectin Potato Clone EH92-527-1*. Σχέδιο εισαγωγής στην αγορά, Σεπτέμβριος του 2003. Το έγγραφο αυτό που δεν δόθηκε στη δημοσιότητα αναφέρει σαφώς: "Δεν επιχειρείται η προώθηση σπόρων γεωμήλων στην ελεύθερη αγορά. Η BASF Plant Science θα πουλάει πιστοποιημένους σπόρους πατάτας ως τελικό προϊόν στις συμβαλλόμενες εταιρείες παραγωγής αμύλου(...) Στη συνέχεια, ο παρασκευαστής του αμύλου θα είναι ο ιδιοκτήτης όλων των υλικών της πατάτας και δεν θα μπορεί να τα πουλάει σε τρίτους. Οι αγρότες που καλλιεργούν γεώμηλα αμύλου με τους σπόρους αυτούς θα τα καλλιεργούν για την εταιρεία παραγωγής αμύλου".

[9] Βλ. GRAIN, *Bilateral agreements imposing TRIPS-plus intellectual property rights on biodiversity in developing countries*, Σεπτέμβριος 2005. Το βρίσκετε στο <http://www.grain.org/rights/?id=68> Για ενημερωμένη πληροφόρηση, ανατρέξτε στο <http://www.bilaterals.org>

[10] Αυτό ισχύει στη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των ΗΠΑ και της Κεντρικής Αμερικής (CAFTA / TLCAC, που συμφωνήθηκε το 2004 με την Κόστα Ρίκα, το Ελ Σαλβαδόρ, τη Νικαράγουα, την Ονδούρα, τη Γουατεμάλα και τη Δομινικανή Δημοκρατία), στη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ ΗΠΑ και Περού (που εγκρίθηκε το 2005), αυτή μεταξύ ΗΠΑ-Κολομβίας (που εγκρίθηκε το 2006) και αυτή μεταξύ ΗΠΑ-Παναμά (που εγκρίθηκε το 2006).

[11] Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) αποτελείται από τη Νορβηγία, την Ελβετία, την Ισλανδία και το Λιχτενστάιν.

[12] Τέθηκε από τη Sease σε συζήτηση στοργγγυλής τραπέζης κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου του ISF για την προστασία των πατεντών για καινοτομίες πάνω σε φυτά, στην Κοπεγχάγη, 1-2 Ιουνίου 2006.

[1] Η ΥΠΟΝ είναι η Διεθνής Ένωση για την Προστασία των Ποικιλιών Φυτών. Ιστοσελίδα <http://www.upov.int>

[2] ADPIC (επίσης γνωστή ως TRIPS) είναι η συμφωνία σχετικά με τις Μορφές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας σχετιζόμενων με το Εμπόριο, η οποία υπήρξε μία από τις συμφωνίες που τέθηκαν σε ισχύ όταν δημιουργήθηκε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου το 1994. Ιστοσελίδα <http://www.wto.org>

[3] Για μια πιο λεπτομερή αναφορά στα συμφέροντα και τις πολιτικές αντιπαραθέσεις που προηγήθηκαν στις Συμφωνία της ΥΠΟΝ το 1961, βλ. Robin Pistorius και Jeroen van Wijk, *The Exploitation of Plant Genetic Information*, University of Amsterdam, 1999, ιδιαίτερα σελ. 44-51 και 77-85.

[4] Ποτέ δεν έχει αποδειχθεί ότι οι υβριδικές ποικιλίες είναι εγγενώς περισσότερο παραγωγικές. Πολλοί μελετητές αμφισβητούν αυτή την ιδέα, και υπάρχουν πηγές της βιομηχανίας σπόρων όπου αραιά και πού αναγνωρίζουν ότι 'η προστασία των δικαιωμάτων του κατόχου' στην πραγματικότητα είναι ένα καμουφλάρισμα. Βλέπε Grain. "Hybrid rice in China- A great yield forward?", Seedling, Γενάρης του 2007. Διαθέσιμο στο <http://www.grain.org/seedling/?id=455>

- [5] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την PPA, και γενικότερα σχετικά με την ιστορία των δικαιωμάτων περί πνευματικής ιδιοκτησίας στις Η.Π.Α, δείτε: Cary Fowler, Unnatural Selection. Technology, Politics, Law and the Rationalisation of Plant Evolution, University of Uppsala, 1993.
- [6] Η ASSINSEL είναι η Διεθνής Ένωση Βελτιωτών για την Προστασία των Φυτικών Ποικιλιών. Ο συγκεκριμένος οργανισμός συγχωνεύθηκε το 2002 με την Διεθνή Ένωση Εμπορίου Σπόρων (FIS), δίνοντας θέση σε αυτό το οποίο σήμερα είναι γνωστό ως Διεθνής Ομοσπονδία Σπόρων (ISF). Ιστοσελίδα <http://www.worldseed.org>
- [7] Stephen A. Bent, “History and Portents for Intellectual Property Rights in Agricultural Innovation”, Patent Protection of Plant-Related Innovations: Facts and Issues, σεμινάριο της ISF, Κοπεγχάγη, 1-2 Ιουνίου 2006. Μπορείτε να παραγγείλετε το CD με τα ντοκουμέντα του σεμιναρίου γράφοντας στη γραμματεία του ISF στο isf@worldseed.org.
- [8] Η AIPPI είναι η Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Βιομηχανικής και Πνευματικής Ιδιοκτησίας, <http://www.aippi.org>
- [9] Γνωστή ως sui generis τα συστήματα προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σχεδιασμένων για έναν συγκεκριμένο τύπο προϊόντος, και όχι γενικού χαρακτήρα όπως είναι οι πατέντες ή τα δικαιώματα του δημιουργού.
- [10] Οι διάφορες εκδόσεις ή πρακτικά της Συμφωνίας UPOV μπορούν να διαβαστούν στο <http://www.upov.int>.
- [11] Τα στοιχεία σχετικά με τα μέλη βρίσκονται στο τμήμα με τίτλο ‘Σχετικά με την UPOV’, <http://www.upov.int>.
- [12] Richard L. McConnell, “Developing Genetic Resources for the Future – the Long Look”, Protection of Intellectual Property and Access to Plant Genetic Resources, Διεθνές σεμινάριο της ISF, Βερολίνο 27-28 Μαΐου 2004. Μπορείτε να παραγγείλετε το CD με τα δεδομένα του σεμιναρίου γράφοντας στη γραμματεία του ISF στο isf@worldseed.org.
- [13] American Seed Trade Association, Έγγραφο σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στη βιομηχανία σπόρων, 15 Ιουλίου 2004. Διαθέσιμο στο <http://www.amseed.com/newsDetail.asp?id=97>.
- [15] Βλέπε για παράδειγμα Claude Grand, “Does the enforcement system meet the needs of the breeders?”, Enforcement of Plant Variety Rights in the Community, Seminar of the Community Plant Variety Office, Βρυξέλες, 4-5 Οκτωβρίου 2005. Διαθέσιμο στο <http://tinyurl.com/ytn5d9> ή Judith Blokland, “Do the legal tools meet the needs of the breeders”, Regional Seminar on Enforcement of Plant Variety Rights, Community Plant Variety Office, Βαρσοβία, 11-12 Μαΐου 2006. Διαθέσιμο στο <http://tinyurl.com/28bvvcg>. Και τα δύο απαιτούν την ολική εξάλειψη του δικαιώματος των αγροτών στη φύλαξη σπόρων.
- [15] Για λεπτομέρειες σχετικά με την οπτική του διαχειριστή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Limagrain, της μεγαλύτερης ευρωπαϊκής εταιρείας σπόρων, βλ. Pierre Roger, “A Professional European View on Intellectual Property for Plant-Related Innovations”, Patent Protection of Plant-Related Innovations: Facts and Issues, σεμινάριο της ISF, Κοπεγχάγη, 1-2 Ιουνίου 2006. Μπορείτε να παραγγείλετε το CD με τα έγγραφα του σεμιναρίου γράφοντας στη γραμματεία της ISF στο isf@worldseed.org.
- [16] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την PCT, βλέπε <http://www.wipo.int/pct/en/index.html>.
- [17] Βλέπε για παράδειγμα Grand (2005) και Blokland (2006); λεπτομέρειες όσον αφορά την υποσημείωση 14.
- [18] Βλέπε για παράδειγμα Essential Derivation. Information and Guidance to Breeders, International Seed Federation, Ιούνιος 2005. Διαθέσιμο στο <http://tinyurl.com/2fsvs8>.
- [19] Mark D. Janis y Stephen Smith, Obsolescence in Intellectual Property Regimes, University of Iowa Legal Studies Research Paper 05-48, Iowa City, Απρίλης 2006.
- [20] Bent (2006); Λεπτομέρειες στην υποσημείωση 7.
- [21] Edmund J. Sease, “Protections Available For Plants Under United States Laws, Both Federal and State”, Patent Protection of Plant-Related Innovations: Facts and Issues, σεμινάριο της ISF, Κοπεγχάγη, 1-2 Ιουνίου 2006. Μπορείτε να παραγγείλετε το CD με τα έγγραφα του σεμιναρίου γράφοντας στη γραμματεία της ISF στο isf@worldseed.org.
- [22] Για γενικές πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ως μη ανταγωνιστικών εργαλείων, με παραδείγματα κυρίως στη φαρμακοβιομηχανία και τη βιομηχανία θεάματος, βλέπε Peter Drahos y John Braithwaite, Information Feudalism. Who Owns the Knowledge Economy?, Earthscan, Λονδίνο, 2002.
- [23] David E. Schimmelpfennig et al., The impact of seed industry concentration on innovation: a study of U.S. biotech market leaders, Economic Research Service, US Department of Agriculture, Washington, 2004. Ο Schimmelpfennig και οι συνάδελφοί του τεκμηριώνουν πώς η συγκέντρωση και ισχροποίηση της βιομηχανίας σπόρων οδηγεί στη μείωση της βιοτεχνολογικής έρευνας, γεγονός το οποίο μπορεί να είναι θετικό, αλλά σε κάθε περίπτωση υποδεικνύει το σημείο συζήτησης.

Νέα νομοθεσία της Ε.Ε. για τους σπόρους: Απειλή για τις τοπικές ποικιλίες, ευνοϊκή για πατέντες & τεχνολογίες ελέγχου

Από το BiotechWatch.gr

Μια νέα αναμενόμενη αναθεώρηση της νομοθεσίας της Ε.Ε. σχετικά με την εμπορία σπόρων, δείχνει να αποτελεί ουσιαστική απειλή για την διατήρηση και κυκλοφορία των τοπικών ποικιλιών, οδηγώντας μέχρι και στην απαγόρευση τους. Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις δείχνουν να ευνοούν τις μεγάλες εταιρείες σπόρων μέσω της επέκτασης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και την προώθηση νέων τεχνολογιών έλεγχου για όλες τις εμπορικές φυτικές ποικιλίες.

Διατήρηση της ποικιλομορφίας; όχι και τόσο..

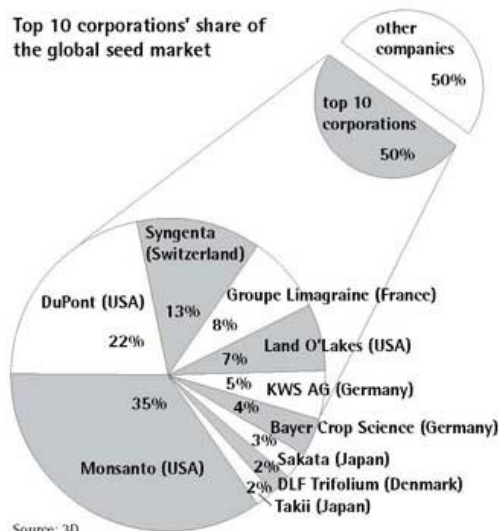
Χωρίς να έχει γίνει δημόσια αντιληπτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αρχίσει να αναθεωρεί την νομοθεσία της Ε.Ε. σχετικά με την εμπορία σπόρων από το 2008. Μέχρι και πριν μερικά χρόνια, η εμπορία σπόρων μη εγγεγραμμένων ποικιλιών (τοπικών, παραδοσιακών και ιδιοπαραγόμενων) δεν υφίσταντο στις περισσότερες χώρες κάποιο ουσιαστικό έλεγχο, μιας και αποτελούσαν σχετικά μικρό κομμάτι της αγοράς και διακινούνταν χωρίς ανταγωνιστικές εμπορικές προθέσεις. Τον Ιούνιο του 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε μια οδηγία (την 2008/62/ΕΚ) σχετικά με την διατήρηση συγκεκριμένων ποικιλιών καταλήγοντας σε μια σειρά οδηγιών, (όπως η 2009/145/ΕΚ), οι οποίες εφαρμόζονται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε χώρα της Ε.Ε.. Ο ρόλος

τους είναι η ρύθμιση της εμπορικής κυκλοφορίας φυλών ζώων, φυτικών ποικιλιών προσαρμοσμένων σε τοπικές συνθήκες καθώς και εκείνων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. θα υποχρεωθούν σύντομα να ενσωματώσουν τις σχετικές οδηγίες στην εθνική τους νομοθεσία.

Ωστόσο, παρόλο τον τίτλο "για την διατήρηση της ποικιλομορφίας", οι οδηγίες αυτές δεν έχουν συνάδει μέχρι τώρα με τον σκοπό τους, το να σταματήσει δηλαδή η απώλεια αγροτικής βιοποικιλότητας και να απλοποιηθεί η σχετική νομοθεσία. Όπως έχει επισημανθεί, αν και επέτρεψαν την καταχώρηση τοπικών ποικιλιών στους επίσημους καταλόγους, παράλληλα έχουν δημιουργηθεί και πολλά υπερβολικά γραφειοκρατικά εμπόδια. Τρεις προϋποθέσεις αυτών θεωρούνται ιδιαίτερα παράλογες και εκτιμάται ότι εμπεριέχουν κατά πολύ τον κίνδυνο απαγόρευσης των μη καταχωρημένων ποικιλιών: Η ανάγκη απόδειξης της σπουδαιότητας της συγκεκριμένης ποικιλίας, ο περιορισμός και διανομή των τοπικών σπόρων μόνο στις περιοχές καταγωγής τους και ο ποσοτικός περιορισμός της καλλιέργειας των ποικιλιών σε αναλογία με τις εμπορικές ποικιλίες.

Οι πιέσεις του λόμπι της βιομηχανίας σπόρων

Σημαντικό ρόλο για την μορφοποίηση των παραπάνω οδηγιών φαίνεται να έπαιξε η σποροπαραγωγική βιομηχανία, με διεθνής πια επιχειρηματική δραστηριότητα και με τις δέκα μεγαλύτερες εταιρίες να ελέγχουν το μεγαλύτερο κομμάτι της αγοράς. Μεταξύ αυτών βρίσκονται κολοσσοί όπως η Monsanto, Bayer και η Syngenta οι οποίες, πέρα της χημικής και βιοτεχνολογικής βιομηχανίας, έχουν εξαπλωθεί ραγδαία

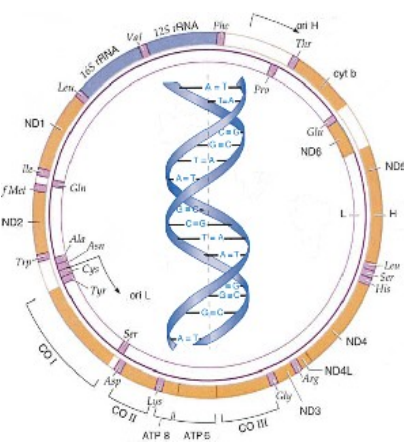
Οι δέκα μεγαλύτερες πολυεθνικές μοιράζονται την μισή παγκόσμια αγορά σπόρων

και στο χώρο της εμπορίας σπόρων και εφαρμόζουν εδώ και καιρό έντονες πιέσεις ως λόμπι στην Ε.Ε. για την νέα νομοθεσία, απαιτώντας την ενίσχυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και την προστασία τους. Οι εταιρείες ισχυρίζονται ότι χάνουν αυτή τη στιγμή το 40% των εν δυνάμει αγορών λόγω “παράνομης αναπαραγωγής”, όπως την ονομάζουν, καθώς και λόγω της σποροπαραγωγής μη-καταχωρημένων ποικιλιών. Τα συμφέροντα της Ευρωπαϊκής βιομηχανίας σπόρων εκπροσωπούνται σε όλες τις ηπείρους εντός της Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία Νέων Φυτικών Ποικιλιών (UPOV) μέσω πολιτικών που αφορούν την Προστασία των Φυτικών Ποικιλιών (PVP).

Μοριακό “barcode” για τα φυτά..

Μέχρι τώρα η γενετική μηχανική έδειχνε να εξυπηρετεί την βιομηχανία ως ιδανική λύση για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς οι γενετικά τροποποιημένες ποικιλίες μπορούν να πατενταριστούν και να εντοπιστούν στα χωράφια μέσω του γενετικού τους κώδικα. Οι γεωργοί που δεσμεύονται με σχετικά συμβόλαια, μπορούν να μηνυθούν για παράνομη αναπαραγωγή, σε περίπτωση που φυλάξουν και εμπορευθούν το γ.τ. σπόρο. Η βιοτεχνολογική βιομηχανία έχει αρνηθεί να αναλάβει την ευθύνη για τις τυχόν επιμολύνσεις χωραφιών και εμμένει σε θέσπιση ποσοτικών ορίων που επιτρέπουν την περιορισμένη γενετική μόλυνση σε καλλιέργειες χωρίς γ.τ.ο., χωρίς αυτό να αναγράφεται στην ετικέτα.

Δεδομένης της εντεινόμενης Ευρωπαϊκής αντίστασης στους γ.τ.ο. Η βιομηχανία εισηγείται τώρα άλλες σχετικές τεχνολογικές λύσεις. Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις περί εμπορίας σπόρων, επιδιώκουν την δυνατότητα ταυτοποίησης των ποικιλιών μέσω μιας τεχνολογίας γενετικής ακολουθίας, γνωστή και ως Μοριακή Σήμανση. Η τεχνολογία αυτή, παρόλο που δεν πρόκειται για την απρόβλεπτη και δυνητικά επικίνδυνη γενετική τροποποίηση, θα επιτρέψει τις εταιρείες να αναγνωρίζουν τις ποικιλίες τους στο χωράφι και να αποφευχθεί έτσι η εκ νέου σπορά τους το επόμενο έτος. Αγνοείται ωστόσο ο κίνδυνος πως αυτές οι γενετικές αλληλουχίες θα μπορούσαν να εμφανιστούν και να εντοπιστούν σε ένα γειτονικούς αγρούς, λόγω άθελης διασταύρωσης και γονιμοποίησης των φυτών, δημιουργώντας τα ίδια ακριβώς προβλήματα για θέματα κυριότητας, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τους γ.τ.ο.

Παραγωγή και αρπαγή

Ποιες θα είναι οι συνέπειες εάν οι εταιρείες σπόρων καταφέρουν και επιβάλλουν την ατζέντα τους; Περιβαλλοντικές και κοινωνικές οργανώσεις έχουν ήδη επισημάνει την απολυταρχική επίθεση, πρωτίστως κατά των τοπικών ποικιλιών-του τελευταίου “ελεύθερου” κομματιού της αγροτικής παραγωγής-και την δημιουργία μιας επικίνδυνα εξαρτημένης σχέσης συνδιαλλαγής και έλεγχου μέσω πατεντών και νέας τεχνολογίας, ακόμη και στους συμβατικούς σπόρους.

Μια κατάφωρη αφαίρεση δηλαδή των θεμελιωδών δικαιωμάτων της διατήρησης και ιδιοπαραγωγής σπόρων και μια τεράστια μεταφορά αξίας και από τους αγρότες προς τις εταιρείες που διεκδικούν ανοιχτά πια βασικές γεωργικές διαδικασίες. Το ενδιαφέρον είναι πως ακόμη και κάποιοι συντηρητικοί αναλυτές έχουν αρχίσει να αντιλαμβάνονται ότι τα παραπάνω μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση της ανάπτυξης και έρευνας. Με μια βιομηχανία η οποία, μη μπορώντας να παράξει αξία μέσω της καινοτομίας, προσπαθεί να αρπάξει το τελευταίο υπόλοιπο της αγοράς και να αυξήσει τα κέρδη της, εμποδίζοντας ως εκ τούτου την οποιαδήποτε πρόοδο της γεωργίας.

Η προστασία των Φυτογενετικών Πόρων στην Ελλάδα

Απώλεια αγροτικής βιοποικιλότητας

Ο Ελλαδικός γεωγραφικός χώρος έχει αναγνωριστεί ως ένα σημαντικό κέντρο αγροτικής βιοποικιλότητας και καταγωγής μιας σειράς από είδη όπως τα άγρια και καλλιεργούμενα σιτηρά ή ορισμένα φαρμακευτικά - αρωματικά που είναι αυτόχθονα είδη. Σήμερα, η Ελλάδα θεωρείται η δεύτερη πλουσιότερη σε βιοποικιλότητα Ευρωπαϊκή χώρα, μετά την Ισπανία. Ωστόσο, οι μετασηματισμοί του αγροτικού χώρου από την δεκαετία του '50, με την επέκταση της εντατικής γεωργίας και την εγκατάλειψη της υπαίθρου, είχαν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της αγροβιοποικιλότητας (γενετική διάβρωση) και την ανθρωπογενή υποβάθμιση των παραδοσιακών αγροτικών τοπίων. Με την επικράτηση της βιομηχανικού τύπου μονοκαλλιεργειών και των βελτιωμένων υβριδικών ποικιλιών στην εγχώρια γεωργία, το μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου γενετικού υλικού εκτοπίσθηκε από την παραγωγική διαδικασία ως λιγότερο ανταγωνιστικό και, λόγω μη έγκαιρης λήψης μέτρων διατήρησης, χάθηκε οριστικά.

Πίνακας 1

Ορισμοί

Αγροβιοποικιλότητα

Μία ευρεία έννοια, που περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία της βιολογικής ποικιλότητας που σχετίζονται με τη διατροφή και τη γεωργία και όλα τα στοιχεία της βιολογικής ποικιλότητας, που αποτελούν τα αγροτικά οικοσυστήματα.

Φυτογενετικοί Πόροι

Αποτελούν μέρος της Αγροβιοποικιλότητας και ορίζεται ως το γενετικό υλικό φυτικής προέλευσης, που έχει πραγματική ή δυνητική αξία για τη διατροφή και τη γεωργία. Αποτελούν το πιο σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας βιοποικιλότητας, λόγω της σημαντικότητάς τους για το παρόν και το μέλλον της αγροτικής παραγωγής και της ασφάλειας των τροφίμων. Παρέχουν τη βάση της τροφικής παραγωγής και τη δυνατότητα να τραφούν μεγάλοι πληθυσμοί, σε εποχές κλιματικών και περιβαλλοντικών αλλαγών.

αβελτίωτες τοπικές ποικιλίες

ποικιλίες-πληθυσμοί παραδοσιακής καλλιέργειας, οι οποίες εξελίχθηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές στη διάρκεια πολλών αιώνων, με την επίδραση της φυσικής επιλογής- δηλαδή της ικανότητας προσαρμογής και αναπαραγωγής στις συνθήκες περιβάλλοντος- καθώς και της τεχνητής επιλογής που εφάρμοσε ο γεωργός διατηρώντας τα φυτά που συγκέντρωναν απόδοση, ποιότητα και ανθεκτικότητα στους εχθρούς και ασθένειες.

Υβρίδια-βελτιωμένες ποικιλίες

Υβρίδια είναι το αποτέλεσμα της διασταύρωσης δύο γενετικά ανόμοιων ατόμων, τα οποία όμως εκφράζουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό με διαφορετικό τρόπο. Στις αγροτικές καλλιέργειες, αγρότες και γεωπόνοι χρησιμοποιούν τον όρο για τις διαφορετικές ποικιλίες του ίδιου είδους (π.χ. καλαμπόκι) που συνήθως έχουν δημιουργηθεί με τεχνητό τρόπο για να παράγουν μεγαλύτερες ποσότητες ή πιο ανθεκτικά φυτά.

Γενετική διάβρωση

(...)Στους υβριδικούς σπόρους γίνεται υπερχρησιμοποίηση ως «γονέων» πολύ λίγων, συχνά συγγενών μεταξύ τους, επίλεκτων ποικιλιών, που ανακυκλώνονται. Έτσι, μικρό μόνο τμήμα από το μεγάλο γονιδιακό εύρος μιας καλλιέργειας συμμετάσχει στο γενότυπο των νέων ποικιλιών. Αυτό βαθμιαία οδηγεί στη γενετική υποβάθμιση καθώς στενεύει η γενετική παραλλακτικότητα και επιφέρει ομοιομορφία. Σήμερα, στις βελτιωμένες ποικιλίες δεν χρησιμοποιείται στη περισσότερο από το 5-10% της διαθέσιμης παραλλακτικότητας. Η αυξανόμενη, αυτή, γενετική ομοιομορφία, η μείωση της γενετικής βάσης των καλλιεργειών και η καλλιέργεια τεράστιων εκτάσεων με μία μόνο ή πολύ λίγες ποικιλίες, οδήγησε σταδιακά στην αύξηση της γενετικής ευπάθειας των καλλιεργειών, στα εξελισσόμενα παθογόνα, με εμφανείς τις αρνητικές συνέπειες σε πολλές περιπτώσεις επιδημιών.

Οι αριθμοί σχετικά με την μείωση της Αγροτικής βιοποικιλότητας είναι αποκαρδιωτικοί. Εκτιμήσεις έχουν δείξει, ότι μόνο το 1% των εκτάσεων που υπήρχαν πριν 50 χρόνια στην Ελλάδα, καλλιεργούνται με εντόπιες ποικιλίες σίτου ενώ αντίστοιχη τάση υπάρχει και για τις ποικιλίες λαχανικών. Σύμφωνα με τη Δεύτερη

Εθνική Έκθεση του Υπ.Α.Α.Τ., “σχετικά με την κατάσταση των φυτογενετικών πόρων για τα τρόφιμα και τη γεωργία”, πιο γρήγορα υπέστησαν διάβρωση οι ποικιλίες σιτηρών. Ανάλογη τάση, με καθυστέρηση 15 – 20 ετών, έχει αρχίσει να διαφαίνεται και για τις καλλιέργειες λαχανικών.

Το φυτογενετικό υλικό που τελικά διατηρήθηκε στον αγρό οφείλεται πρωτίστως σε καλλιεργητές και κηπουρούς, κυρίως υπέργηρους, συνήθως μειονεκτικών ορεινών νησιωτικών περιοχών ή της ορεινής ενδοχώρας που συνέχισαν να καλλιεργούν τις μη ανταγωνιστικές ντόπιες ποικιλίες ως κομμάτι της τοπικής γεωργικής παράδοσης και πολιτισμού. Επιπλέον, οι ντόπιες ποικιλίες συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται στην καλλιέργεια πολλών οπωροφόρων δέντρων (ελιά, μηλιά, κερασιά, αχλαδιά κ.α.) και στο αμπέλι με τον αριθμό τους όμως να έχει μειωθεί αισθητά. Ένα άλλο μέρος του φυτογενετικού υλικού των τοπικών ποικιλιών της Ελλάδας διατηρείται στην Εθνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού και σε αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού.

Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των φυτογενετικών πόρων

Η εξέλιξη

Α περίοδος (μεσοπόλεμος ως αρχές '80). Βελτιωτικά προγράμματα και εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής.

Το ενδιαφέρον για τους φυτογενετικούς πόρους στην Ελλάδα, ξεκίνησε στις αρχές του '20. Τα νεοσυσταθέντα τότε Ινστιτούτα Βελτίωσης (Σιτηρών, Βάμβακος, κ.α.), άρχισαν τις πρώτες συστηματικές συλλογές γενετικού υλικού, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας σειράς σύγχρονων ποικιλιών. Τα πρώτα αυτά βελτιωτικά προγράμματα, κατέστησαν τη χώρα αυτόνομη σε διάφορες καλλιέργειες ζωτικής σημασίας (σιτηρά, κτηνοτροφικά φυτά, όσπρια, λαχανικά, βαμβάκι, κλπ.). Επόμενο στόχο αποτέλεσε η δημιουργία ποικιλιών κατάλληλων για τις διεθνείς αγορές και η αύξηση των εισαγωγών συγκεκριμένων προϊόντων. Από τα μέσα του '50 και κατόπιν, η παραγωγή πέρασε από την αυτόνομη, σε πλεονάσματα και εξαγωγές. Παρόλα αυτά, οι πρώτες συλλογές γενετικού υλικού χάθηκαν γρήγορα,

λόγω περιορισμένων επιστημονικών γνώσεων και ελλείψεων σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό αποθήκευσης. Ο τότε εκσυγχρονισμός της γεωργίας, στα πλαίσια της Πράσινης επανάστασης οδήγησε σε δραματικές απώλειες του καλλιεργούμενου γενετικού υλικού, το οποίο εκτοπίστηκε από ανταγωνιστικότερες σύγχρονες ποικιλίες, τοπικά παραγόμενες ή εισαγόμενες. Ως τα τέλη της δεκαετίας του 1970, λόγω του ελλιπούς νομοθετικού πλαισίου, δεν είχε γίνει πλήρης εκτίμηση της γενετικής διάβρωσης των φυτογενετικών πόρων για τη γεωργία στη χώρα.

Β' περίοδος (αρχές '80-σήμερα) Ίδρυση της Τράπεζας Γενετικού Υλικού και συστηματική καταγραφή των φυτογενετικών πόρων

Το 1981 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη η Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού (ΤΓΥ), με την υποστήριξη του FAO, κατόπιν σχετικών αποφάσεων εθνικών κυβερνήσεων και αρμόδιων διεθνών οργανισμών με σκοπό την διάσωση του φυτογενετικού υλικού, σε σημεία της υπηλίου με υψηλή γενετική ποικιλότητα ειδών. Επίσης με προεδρικό διάταγμα θεσμοθετήθηκε το 1990 το Εθνικό Σύστημα Φυτογενετικών Πόρων, που σήμερα εποπτεύεται από το Υπουργείο Αγροτ. Ανάπτυξης & Τροφίμων (Υπ.Α.Α.Τ.). Το Υπουργείο, θεωρείται και ο επιστημονικός συντονιστής και υπεύθυνος φορέας για τη διατήρηση των φυτογενετικών πόρων στην Ελλάδα, με υποστήριξη και άλλων φορέων που ασχολούνται με θέματα διατήρησης και έρευνας, όπως Πανεπιστήμια, ΤΕΙ, βοτανικοί κήποι, μουσεία φυσικής ιστορίας, Μ.Κ.Ο κ.α..

Από το 1992 η ΤΓΥ, μαζί με την πλειοψηφία των Ινστιτούτων Βελτίωσης Φυτών πέρασε στο Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών (ΕΘΙΑΓΕ). Η δράση της ορίστηκε ως η συλλογή, διάσωση και διατήρηση των απειλούμενων εγχώριων παραδοσιακών ποικιλιών και των άγριων συγγενών φυτικών ειδών τους, καθώς και η εκτίμηση του βαθμού γενετικής διάβρωσης τους. Παράλληλα, σκοπός της είναι η μελέτη των κύριων αγρονομικών και καλλιεργητικών χαρακτηριστικών τους με σκοπό την τεκμηρίωσή τους σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων και τελική αξιοποίησή τους.

Εκτός από την ΤΓΥ, διατήρηση ποικιλιών γίνεται και από Ινστιτούτα, Πανεπιστήμια και άλλους Οργανισμούς

τα περισσότερα των οποίων υπάγονται στο ΕΘΙΑΓΕ, ενώ δείγματα και συλλογές διαθέτουν και διάφορα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και Βοτανικοί Κήποι, κυρίως για επιστημονική έρευνα. Παραδείγματα αποτελούν το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων (ΜΑΙΧ), το Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Εργαστήριο Βοτανικής και τα Βοτανικά Μουσεία, διαφόρων Πανεπιστημίων και Ιδρυμάτων, με σημαντικότερο αυτό του Πανεπιστημίου Πατρών (Εργαστήριο Βιολογίας Φυτών).

Η συλλογή σπόρων της Τράπεζας Γενετικού Υλικού

Οι συλλογές της ΤΓΥ υπολογίζεται ότι ξεπερνά τις 14.5000 ποικιλίες. Σύμφωνα με Έκθεση του Υπ.Α.Α.Τ. του 2006, από το μεγάλο φάσμα των ειδών που αναπτύσσονται στην Ελλάδα ένα μικρό μόνο μέρος του έχει συλλεχθεί και διατηρείται. Η συλλογή θεωρείται άριστη ως προς κάποια άγρια σιτηρά, ψυχανθή και όσπρια, ως εν δυνάμει υποσχόμενοι δότες γενετικού υλικού στα καλλιεργούμενα σιτηρά, για ανθεκτικότητα στην ξηρασία, σε ασθένειες, κλπ. Ωστόσο, η συλλογή είναι μάλλον φτωχή, συγκρινόμενη με τους υπάρχοντες γενετικούς πόρους στην Ελλάδα, σε λαχανικά, δέντρα, καλλωπιστικά φυτά, άγρια κτηνοτροφικά φυτά, όσπρια, φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά. Τις περασμένες δυο δεκαετίες υπήρξε μικρή μόνο αύξηση στον αριθμό καταχωρήσεων των πλέον σημαντικών καλλιεργειών που διατηρούνται στην ΤΓΥ, ως αντανάκλαση του δραματικού βαθμού γενετικής διάβρωσης και μη αναστρέψιμων απωλειών των παραδοσιακών αβελτίωτων ποικιλιών στην Ελλάδα.

Όσον αφορά προγράμματα της ΤΓΥ διατήρησης σπορών In Situ, παρόλο που απο το 1995 έχει γίνει κάποια πρόοδος με διάφορα προγράμματα χρηματοδοτημένα από την Ε.Ε., όπως τα Κ.Π.Σ. και άλλες πρωτοβουλίες όπου η Τράπεζα συνεργάζονταν με αγρότες και σχετικές οργανώσεις, τα τελευταία χρόνια, ένα έργο για την διάθεση καινούργιας διαχείρισης, αποθήκευσης σπορών, επιστημονικού εργαστήριου και ερευνάς, δεν έχει αξιοποιηθεί, ενώ δραματική είναι και η έλλειψη προσωπικού.

Πίνακας 2

Τεχνικές διατήρησης και προστασίας του Γενετικού Υλικού

Το γενετικό υλικό μπορεί να διατηρηθεί και προστατευθεί με 2 κύριους τρόπους, την διατήρηση Εκτός Τόπου ή εκτός του φυσικού περιβάλλοντος (Ex Situ) και την διατήρηση Επί Τόπου ή στο φυσικό περιβάλλον (In Situ). Παρακλάδι της Επί Τόπου διατήρησης αποτελεί η Διατήρηση στον Αγρό ή γενικότερα υπό καλλιέργεια (On Farm conservation) που εφαρμόζεται για την προστασία των παραδοσιακών πληθυσμών και ποικιλιών.

Η διατήρηση Ex Situ είναι πιο διαδεδομένος και ο πιο εύκολος σχετικά τρόπος διατήρησης, και γίνεται μέσω την Διατήρηση σπόρων, σε ειδικές αποθήκες-ψυγεία με συνθήκες που επιβραδύνουν τη γήρανση τους ή σε Συλλογές-Φυτείες για την διατήρηση ιστών κλωνικά πολλαπλασιαζόμενων ειδών. Η Διατήρηση In Situ & On Farm conservation γίνεται υπό συνθήκες καλλιέργειας ή εκτροφής.

Πρόσβαση στις δημόσιες φυτογενετικού υλικού

Η χρήση του υλικού που συλλέγεται από την ΤΓΥ και άλλα ιδρύματα θεωρείται περιορισμένη, κυρίως λόγω της ανεπαρκούς αξιολόγησης που να επιτρέπει τον εντοπισμό κατάλληλου υλικού προς άμεση αξιοποίηση σε βελτιωτικά προγράμματα. Παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον και η ανησυχία των αγροτών και του κοινού για το φυτικό γενετικό υλικό και αυξάνεται η ανάγκη για την καλύτερη πρόσβαση -η οποία αποτελεί και δικαίωμα- αυτή δεν είναι εξασφαλισμένη για τους αγρότες. Έτσι, το πλαίσιο μες στο οποίο μπορούν οι αγρότες να έχουν πρόσβαση στις δημόσιες συλλογές φυτικού γενετικού υλικού θεωρείται πως δεν εγγυάται την πρόσβαση ούτε είναι επαρκές. Για ερασιτέχνες κηπουρούς η πρόσβαση θεωρείται ακόμα πιο δύσκολη λόγω της περιορισμένης ποσότητας γενετικού υλικού που διατηρείται ή και λόγω του μικρού αριθμού επιστημών που δουλεύουν σε οργανισμούς όπως την ΤΓΥ και ασχολούνται με το αντικείμενο.

Τα τελευταία χρόνια η ΤΓΥ αντιμετωπίζει πολλές δυσλειτουργίες μιας και θεωρείται ότι δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για την βιωσιμότητα της. Το Ε.Θ.Ι.Α.Γ.Ε., το ποίο στεγάζει και άλλα ερευνητικά κέντρα, περνάει μια εποχή επαναπροσδιορισμού και μειωμένου προϋπολογισμού οπότε η ΤΓΥ δεν στηρίζεται ούτε χρηματοδοτείται επαρκώς. Συνέπεια αυτών είναι η απώλεια συλλογών σπόρων και επιστημονικής γνώσης. Υπολογίζεται ότι λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και επιστημονικού προσωπικού 5000 από τις 14.500 ποικιλίες έχουν καταστραφεί λόγω ελλιπούς χρηματοδότησης.

Το Εθνικό Νομικό πλαίσιο

Η θεσμική προστασία και η διατήρηση του εγχώριου αβελτίωτου γενετικού υλικού της Ελλάδας, καθορίζεται από σχετικά προεδρικά διατάγματα (Π.Δ.), υπουργικές αποφάσεις (Υ.Α.) και Νόμους (Ν.). Το σύνολο της μέχρι τώρα νομοθεσίας, αποτελεί εφαρμογή και ακολουθεί κατά προτεραιότητα τις επιλογές της Ε.Ε. ενώ εναρμονίζεται και σε Διεθνείς συνθήκες όπως είναι η ITPGRFA (Διεθνής Συνθήκη για τους Φυτογενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία).

Πίνακας 3

Διεθνής Συνθήκη για τους Φυτογενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία (ITPGRFA)

Είναι μια διεθνή συνθήκη που υιοθετήθηκε στην Συνάντηση του Διεθνή Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ στην Ρώμη το 2001 και μπήκε σε λειτουργία το 2004. Είναι η πρώτη νομικά δεσμευτική συνθήκη που ενασχολείται αποκλειστικά με την διαχείριση του φυτικού γενετικού υλικού για την διατροφή και γεωργία. Επίσημος σκοπός της συνθήκης είναι η διατήρηση και βιώσιμη χρήση του φυτογενετικού υλικού για την διατροφή και την γεωργία, η ισότιμη και δίκαια διαχείριση των πλεονεκτημάτων που μπορεί να φέρει η χρήση τους, και είναι σε εναρμόνιση με την διεθνή Σύμβαση για την Βιοποικιλότητα. Η Συνθήκη αυτή έχει υπογραφεί από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το νομικό πλαίσιο που διέπει τη διαχείριση, προστασία και διατήρηση των φυτογενετικών πόρων είναι το ακόλουθο:

1. • Το Π.Δ. 915/8-8-1981 με το οποίο ιδρύθηκε η Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού (Τ.Γ.Υ.) ως Τμήμα του Κέντρου Γεωργικής Έρευνας Βορείου Ελλάδος (Κ.Γ.Ε.Β.Ε.).
2. • Ο Ν. 1546/1985, περί "οργάνωσης, παραγωγής και εμπορίας του πολλαπλασιαστικού υλικού φυτικών ειδών". ο οποίος έδωσε τη δυνατότητα σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, να δημιουργήσουν σποροπαραγωγικές και φυτωριακές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το Νόμο αυτό, οι αγρότες προμηθεύονται τους σπόρους ή άλλο είδος πολλαπλασιαστικού υλικού από τις τοπικές ή διεθνείς σποροπαραγωγικές εταιρίες ή φυτώρια, εφόσον αυτές τελούν υπό την εποπτεία των κρατικών αρχών.
3. • Το Π.Δ 80/90 (ΦΕΚ 40/Α'/22-3-1990) περί "Προστασίας του φυτικού γενετικού υλικού της χώρας" το οποίο εκδόθηκε με σκοπό την "προστασία και διατήρηση του εγχώριου αβελτίωτου γενετικού υλικού των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών και των προγονικών ή συγγενών τους ειδών" και με οποίο θεσπίζεται το Εθνικό Σύστημα Φυτικών Γενετικών Πόρων. Θεωρείται το πρώτιστο Π.Δ. για την προστασία και διαχείριση των Φυτογενετικών Πόρων
4. • Η Υ.Α. 396851/22.10.92 (ΦΕΚ 626 Β'/92) για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών καρποφόρων δένδρων, θάμνων και λοιπών μικρών καρποφόρων".
5. • Η Υ.Α. 396943/24.11.92 (ΦΕΚ 684 Β'/92) για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών αμπέλου".
6. • Η Υ.Α. 329360/5.4.94 (ΦΕΚ 234 Β'/94) για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών κηπευτικών ειδών".
7. • Ο Ν. 2204/94 (ΦΕΚ 59/Α'/15-4-1994) ο οποίος επικυρώνει την Σύμβαση της Βιολογικής Ποικιλότητας (Διεθνή Διάσκεψη του Ρίο, 1992).
8. • Η Υ.Α. 433374/16.12.94 (ΦΕΚ 934Β'/94) για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών καλλιεργουμένων ειδών". Αφορά στις αροτραίες καλλιέργειες.

9. • Ο Ν. 3165/2003 (ΦΕΚ 177/Α'/2-7-2003) ο οποίος επικυρώνει την Διεθνή Συνθήκη του FAO περί των "φυτογενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία" η οποία υπογράφηκε από τα συμβαλλόμενα μέλη το 2001.
10. • Η υπ.αριθμό 135644/6-7-2005 ΚΥΑ περί "προστασίας των ντόπιων ποικιλιών από τη γενετική διάβρωση" η οποία η Εφαρμοστική Απόφαση του Μέτρου 3.8 του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) 2000-2006 στο πλαίσιο του Καν. (ΕΚ) 1257/99. Το ανωτέρω Μέτρο του ΕΠΑΑ 2000-2006 ενισχύει τους γεωργούς για τη διατήρηση και τον αναπολλαπλασιασμό ντόπιων ποικιλιών οι οποίες έχουν περιέλθει σε γενετική διάβρωση.
11. • Η ενσωματωμένη με διυπουργική απόφαση οδηγία 2009/145 της Ε.Ε. για τα μέτρα για τις τοπικές ποικιλίες οπωροκηπευτικών της 11 Φεβρουαρίου 2011: ΚΥΑ 194 Β'/11 Φεβρουαρίου 2011.

Επιπλέον, υπο το πλαίσιο της αγροπεριβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. ο κανονισμός 1698/2005 ΕΚ και 1974/2006 ΕΚ, το Ελληνικό κράτος έχει διαθέσει μέσω προγραμμάτων κάποια χρηματική υποστήριξη για την καλλιέργεια ποικιλιών που δεν είναι καταγεγραμμένες στον εθνικό κατάλογο και απειλούνται από γενετική διάβρωση.

Νομοθεσία και Εθνικός κατάλογος ποικιλιών

Στον αγροτικό τομέα η εμπορία σπόρου ή πολλαπλασιαστικού υλικού μιας ποικιλίας, επιτρέπεται μόνο εάν αυτή είναι καταχωρημένη στους Εθνικούς ή τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς καταλόγους Ποικιλιών Φυτικών Ειδών, αναπαράγεται από υπεύθυνο διατηρητή και παρακολουθείται από τα σχετικά επίσημα όργανα της Ελληνικής αρχής. Για όσα είδη δεν περιλαμβάνονται στους Καταλόγους αυτούς, η εμπορία του πολλαπλασιαστικού τους υλικού τελεί υπό την εποπτεία των κρατικών αρχών. Επιπλέον σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, η Ελλάδα αναγνωρίζει την δουλειά των αγροτικών οργανισμών και ερασιτεχνικών ομάδων που είναι αφοσιωμένοι στο αντικείμενο της διατήρησης ποικιλιών που δεν συμπεριλαμβάνονται στον εθνικό κατάλογο.

Για την εγγραφή ποικιλιών σε συγκεκριμένους εθνικούς καταλόγους (λ.χ. περιφερειακούς) διαφοροποιημένους από τον επίσημο εθνικό κατάλογο και για την διάθεση των σπορών αυτών των ποικιλιών δεν υπάρχει συγκεκριμένος κανονισμός, ούτε νομοθεσίες για την εγγραφή και διάθεση σπορών σε κάποιον επιπλέον 'ειδικό' κατάλογο. Υπάρχουν ωστόσο ειδικά κριτήρια για την εγγραφή τους στον επίσημο, κοινό κατάλογο όπως εφαρμόζεται από την οδηγία της Ε.Ε. 2008/62 ΕΚ για αροτραίες καλλιέργειες (σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι κ.α.) και πατάτες, και από την πρόσφατη ενσωματωμένη οδηγία 2009/145 ΕΚ για τα κηπευτικά. Τα παραπάνω κριτήρια ωστόσο εμπεριέχουν γεωγραφικούς, ποσοτικούς και εμπορικούς περιορισμούς (βλέπε προηγούμενο άρθρο) οι οποίοι αξιολογείται πως θα έχουν αρνητικές συνέπειες για τα δικαιώματα των αγροτών και την αγροβιοποικιλότητα.

Ανταλλαγή και πώληση ιδιοπαραγόμενου σπόρου

Η ανταλλαγή και πώληση ιδιοπαραγόμενου σπόρου από αγρότες θεωρητικά δεν αναγνωρίζεται στην Ελλάδα, αν και υπάρχει σχετική ανοχή στις σχετικές πρακτικές, μιας και αποτελούν ελάχιστο κομμάτι της αγροτικής παραγωγής. Επίσης, δεν αναγνωρίζεται το δικαίωμα των αγροτών να διαλέξουν τις δικές τους ποικιλίες με βάση τις προστατευμένες ποικιλίες. Η υφιστάμενη εθνική νομοθεσία και οι εμπορικοί κανονισμοί που συνδέονται με την αγροτική πολιτική ουσιαστικά αποτρέπουν τους αγρότες από το να ξανασπέρνουν μέρος της συγκομιδής τους καθώς επίσης τους υποχρεώνουν να χρησιμοποιούν συγκεκριμένες πιστοποιημένες ποικιλίες, για ορισμένα είδη, περιορίζοντας το δικαίωμα αγροτών να χρησιμοποιήσουν ιδιοπαραγόμενο σπόρο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις επιδοτούμενες καλλιέργειες που οι αγρότες δέχονται για να χρησιμοποιήσουν πιστοποιημένο, ποιοτικό σπόρο (π.χ. δημητριακά). Προς το παρόν, η χρήση πιστοποιημένου σπόρου διατηρείται σε συγκεκριμένα επίπεδα, ωστόσο οι εταιρείες σπόρων και άλλοι εμπορικά στελέχη πιέζουν την κυβέρνηση να αυξήσουν αυτό το ποσοστό μέσα στα επόμενα χρόνια

Πληρωμή τελών για τα πνευματικά δικαιώματα φυτικών ποικιλιών

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο άρθρο η Διεθνής Ένωση για την Προστασία Νέων Φυτικών Ποικιλιών (UPOV) επιδιώκει την πληρωμή τελών για την χρήση φυτικών ποικιλιών για τις οποίες υπάρχουν πνευματικά δικαιώματα. Η Ελλάδα δεν ανήκει στην UPOV, οπότε η μη πληρωμή τελών για τη χρήση σπόρων που φυλάχτηκε από τον αγρότη για τον επόμενο χρόνο γίνεται δεκτή. Αυτό συμβαίνει καθώς παρόλο που το εθνικό σύστημα, με τον Ν. 1546/1985, αναγνωρίζει κάποια αποκλειστικά δικαιώματα για τους δημιουργούς Φυτικών Ποικιλιών, η σχετική οδηγία 2004/48 ΕΚ για τα πνευματικά δικαιώματα γενικότερα δεν έχει μεταφερθεί στο θέμα των φυτικών ποικιλιών, οπότε η πληρωμή τελών ουσιαστικά δεν εφαρμόζεται. Τελευταία η Ελλάδα πιέζεται να γίνει μέλος της UPOV και να ενταχθεί με τις υπάρχουσες Ευρωπαϊκές νομοθεσίες στα θέματα πνευματικών δικαιωμάτων ώστε να μπορεί να υποβάλει κυρώσεις. Προσφάτως, το Υπ.Α.Α.Τ. υπέκυψε στην επανεξέταση του θέματος της συμμετοχής στο UPOV.

Έλεγχος για γ.τ. ποικιλίες

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτή τη στιγμή οι μόνες γενετικά τροποποιημένες (γ.τ.) ποικιλίες που καλλιεργούνται είναι το καλαμπόκι Mon810 της Monsanto και από το 2010 και η γ.τ. ποικιλία πατάτας Amflora της Basf. Στην Ελλάδα επικαλούμενοι το Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για την Βιοασφάλεια, υφίσταται μορατόριουμ από το 1999 στην καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων (γ.τ.) ποικιλιών οπότε επίσημα δεν καλλιεργούνται γ.τ. σπόροι, παρόλο που έχουν καταγραφεί περιστατικά επιμολύνσεων, με γνωστότερη την περίπτωση όπου η Γενική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδας (ΓΕΣΑΣΕ) υπέβαλλε μήνυση κατά της εταιρίας Syngenta αλλά και του Δημοσίου, για παράνομη διακίνηση σπόρων γενετικά τροποποιημένου καλαμποκιού στη βόρεια Ελλάδα μέσα σε συμβατικές παρτίδες σπόρων. Γενικότερα, θεωρείται ότι δεν υπάρχει επαρκής επιτήρηση για επιμολυσμένους από γ.τ.ο. εισαγόμενους εμπορεύσιμους σπόρους.

Μη θεσμικές πρωτοβουλίες διατήρησης ντόπιων ποικιλιών

Για τη διατήρηση και προώθηση των ντόπιων ποικιλιών στη χώρα μας, σημαντικότερη είναι η συμβολή διάφορων ομάδων, δικτύων και οργανώσεων που δρουν πρωτοβουλιακά στον τομέα αυτό και δραστηριοποιούνται σε τοπικό ή πανελλαδικό επίπεδο. Οι σημαντικότερες προσπάθειες γίνονται από τις οργανώσεις Αιγίλοπας και Πελίτι τα οποία ασχολούνται αμιγώς με την διατήρηση της αγροτικής βιοποικιλότητας και το Ινστιτούτο θαλάσσιας προστασίας Αρχιπέλαγος, το οποίο διατηρεί Τράπεζα με τοπικές ποικιλίες του Αιγαίου.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μόνιμη εκπροσώπηση αυτών των ομάδων και οργανώσεων στην συμβουλευτική ομάδα για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους, που συντονίζεται από το Υπουργείο γεωργίας. Σκοπός αυτής της κίνησης είναι να εξαντληθεί η δυνατότητα επιρροής τις λήψεις αποφάσεων με προτάσεις που να εγγυούνται τα δικαιώματα αγροτών συγκεκριμένα σε σχέση με την φύλαξη σπόρου στο αγρόκτημα, και την ελεύθερη χρήση της βιοποικιλότητας.

Προσφάτως, γίνεται μια προσπάθεια να ενωθούν οι φωνές σε εθνικό επίπεδο αλλά και στο Ευρωπαϊκό και διεθνές κίνημα για την αγροτική βιοποικιλότητα με την διαμόρφωση μιας Πρωτοβουλίας για τα Δικαιώματα των Σπόρων από διάφορες ομάδες που ασχολούνται με την βιοποικιλότητα (Αιγίλοπας, Πελίτι, Αρχιπέλαγος) την οικολογική γεωργία (Δίκτυο Οικοκοινότητα) και από οργανώσεις όπως η ΒΙΟΖΩ και ο Σπόρος.

**BiotechWatch.gr-Σπόρος
Απρίλιος 2011**

(on line: www.biotechwatch.gr/?q=librarypdf)

(Ευχαριστίες στους Κώστα Κουτή, Ροίκο Θανόπουλο και Βαγγελιώ Χρηστίδου για τις πληροφορίες, πηγές και επισημάνσεις)

Σχετική πληροφόρηση on-line:

-Αιγίλοπας

Δίκτυο για την βιοποικιλότητα και την οικολογία στην γεωργία
www.aegilops.gr

-Πελίτι

www.peliti.gr

-Αρχιπέλαγος

Ινστιτούτο θαλάσσιας προστασίας-Τράπεζα σπόρων Αιγαίου
www.archipelago.gr

-Σπόρος

Ενναλακτικό & αλληλέγγυο εμπόριο
www.sporos.org

-BiotechWatch.gr

Αντιπληροφόρηση για την βιοτεχνολογική εποχή
www.biotechwatch.gr

-Καμπάνια “Σπέρνοντας το μέλλον-Συγκομίζοντας Ποικιλομορφία”

www.seed-sovereignty.org/GR

-No Patents on Seeds Coalition

www.no-patents-on-seeds.org

-Save Our Seeds

www.saveourseeds.org/en

-Via Campesina

<http://viacampesina.org/en/>

Αντι-πληροφόρηση για την Βιοτεχνολογική Εποχή
B **otech Watch.gr**